KUBBEALTI
AKADEMİ
Mecmuası

KUBBEALTI
AKADEMİ
Mecmuası

Sayı 175
Yıl 44/3
Temmuz 2015

Üç ayda bir yayımlanır.
Yerel Süreli

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi adına sâhibi
İdris Alhanlıoğlu

Yazı işleri müdürü
Mehmet Nuri Yardım

Yayın danışmanları
Prof. Dr. Mustafa Fayda
Prof. Dr. Mustafa Tahralı
Prof. Dr. Kâzım Yetiş
Dr. İ. Aydın Yüksel
İpek Dağlıoğlu

Dergi tasarımı
Kubbealtı

Kapak Tasarımı
Muhammed Nur Anbarlı

info@kubbealti.org.tr
www.kubbealti.org.tr
Kubbealtı İktisâdî İşletmesi
Peykhane Sokağı No.3
34126 Çemberlitaş-İstanbul
Tel: 212 516 23 56-518 92 09
Faks: 212 638 02 72

Abone bedeli
Yurtiçi: 30.- TL.
Kurumlar: 30.- TL.
Yurtdışı: 30.- USD, 25 euro

Banka hesap no:
Vakıflar Bankası, Beyazıt Şubesi
00158007260409914

Garanti Bankası, Çemberlitaş Şubesi
TR54 0006 2000 0440 0006 298709

Posta Çeki No. 337056

Baskı Arı Matbaası 31 900
Davutpaşa Cad. 81/39 Topkapı/İstanbul
Tel: 212 565 25 99

Mecmuamızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

5 Değerli Kubbealtı Dostları
Kubbealtı

7 Sâmiha Ayverdi'den Haldun Dengiz'e Mektup
Sâmiha Ayverdi

10 Eski Ramazanlarımız ve Ramazan Edebiyâtı
Prof. Dr. Abdullah Uçman

20 Unutulanlardan Bir Kahraman Şâir
Hicran Göze

26 Semâ ve Semâzen-Özcan Ergiydiren ile Mülâkat
Fatih Erbaş

43 Nizâmî Nefesli
Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar

54 Aşkın Sonsuz İklîminde Batmayan Gün Romanı
Yrd. Doç. Dr. Nurgül Karayazı

72 Medresetü'l-Hattâtîn
Fâtih Ömer

77 Mehmet Serhan Tayşi'nin Ardından
Mehmet Nuri Yardım

81 Necmettin Hacıeminoğlu'nun Dil Dâvâsı
Dr. Necmettin Özmen

90 Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklarım
Kemal Y. Aren

Değerli Kubbealtı Dostları

Değerli Kubbealtı Dostları,

Mecmuamızın yeni sayısında yine berâberiz. Değerli ilim adamlarımızın, yazarlarımızın yazılarını siz kıymetli okuyucularımıza takdim ediyoruz.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı bünyesinde yayımcılık hizmeti veren Kubbealtı Neşriyâtı yine birbirinden değerli eserleri okuyucularla buluşturmaya devam ediyor.

Prof. (h.c.) M. Uğur Derman, Medresetü'l-Hattâtîn'in açılışının yüzüncü yılında, Türk sanat hayâtının bu önemli müessesesini tanıtan bir eseri hazırladı. Kubbealtı Neşriyâtı arasında kültür hayâtımıza kazandırılan *Medresetü'l-Hattatîn* isimli eser, sanat çevreleri tarafından büyük bir alâka ile karşılandı. 20 Mayıs'ta vakfımızın hizmet verdiği Köprülü Medresesi'nde düzenlenen tanıtım toplantısına klasik Türk İslâm sanatlarının yaşayan üstatları iştirak ettiler. Cağaloğlu'ndaki binâ ve hazırladığı eserle ilgili olarak bilgi veren Uğur Derman, daha sonra okuyuculara kitaplarını imzaladı.

Kültür târihçimiz Dursun Gürlek'in iki yeni eserini yayımladık: *Dersaâdet'te Ramazan Akşamları* ve *Dersaâdet'te Bayram Sabahları*. Her iki kitapta, milletimizin mâneviyat dünyâsında geniş yer tutan Ramazan ayı ve Bayram günleri ile alâkalı metinler bir araya getirildi. Her iki kitapta, yazarlarımızın, şâirlerimizin, gazetecilerimizin, kısacası kalem erbâbının bu mübârek gün ve geceler hak-

kındaki duygu ve düşünceleri toplu olarak okuyucuya takdim ediliyor. Bu eserlerin, cemiyetimizin büyük ihtiyaç hissettiği mânevî iklimlere bizi daha çok yakınlaştıracağını ümit ediyoruz.

Şâir ve yazar Rızâ Tevfik Bölükbaşı hakkındaki araştırmaları ve kitaplarıyla tanıdığımız Prof. Dr. Abdullah Uçman'ın yeni bir eserini yayımladık. *Rızâ Tevfik'ten Kızı Mûnise Hanım'a Mektuplar* adıyla neşredilen bu eserde bir babanın kızına yolladığı, his ve fikir yüklü mektupları okuyacaksınız. Rızâ Tevfik bir edebiyatçı olmanın yanı sıra bir babadır. Her baba gibi çocuklarına hayat yolunda tavsiyelerde bulunmaktadır. Eseri okuyan anne ve babaların da bu öğütlerden istifâde edeceğini düşünüyoruz.

Kubbealtı Sanat Kurslarımızın bir kısmı yaz aylarında devam ediyor. Osmanlı Türkçesi ile Hat Sanatı kurslarımız 20 Haziran'da başladı, her iki kursumuz da yaz aylarında devam edecek. Bütün kurslarımız ise 3 Ekim 2015 târihinde başlayacak. Kurslara devam etmek isteyenlerin Eylül ayı içinde vakfımıza mürâcaat etmeleri gerekiyor.

Kubbealtı, bu yıl da İstanbul ve Ankara'da tertip edilen ve devam eden kitap fuarlarına iştirak ediyor. Türkiye Diyânet Vakfı tarafından bu yıl 34'üncüsü gerçekleşen fuardaki standımızda yazarlarımız okuyucularıyla sohbet edip kitaplarını imzâlıyorlar. İstanbul Beyazıt Meydanı'ndaki fuar ile Ankara Kocatepe Câmii avlusundaki fuar Ramazan ayı boyunca gezilebilecek.

Yeni sayımızda buluşmak üzere.

Kubbealtı

Sâmiha Ayverdi'den Haldun Dengiz'e Mektup

Sâmiha Ayverdi

15 Ekim 1955

Sevgili ve Kıymetli Oğlum,

Son günlerde artık hiç hatırımdan çıkmıyordunuz ki hamdolsun mektûbun geldi. Hem sevindim, hem de üzüldüm. Sizden bir haber almak ve âfiyette olduğunuzu bilmek, şüphesiz ki beni çok memnun eder; fakat geçirmekte olduğun rûhî buhran ile de tabîî pek üzüldüm.

Yavrum; buna rûhî buhrandan ziyâde içtimâî buhran demek daha doğru olur. Zîra çektiğin mânevî azap, şahsından değil, cemiyetten geliyor. Bugün Türk cemiyeti gibi, kıymetlerini kaybetmiş, ölçülerini şaşırmış îman ve insâfını aldırmış bir topluluk içinde elbette ki senin gibi dürüst ve mâzîsine sâdık bir genç sarsıntı duyar.

Gelelim bu hasta cemiyetin fertler yolu ile gösterdiği tezâhürlere: Elbette ki elinde avucunda mânevî serveti kalmamış ve kendi kendini kontrol edecek insânî ölçülerini kaybetmiş beşer kütlesi "hayvân-ı nâtık" dan başka bir şey değildir. Yâni konuşan hayvan. Bu insanları sevk ve idâre eden, sâdece insiyaklarıdır; zîra rûhî ve mânevî faktörleri tamâmiyle dumûra uğramış, yâni hayat ve faâliyetini kaybetmiştir. Halbuki insan, beşerî ve insiyâkî olduğu kadar ilâhî ve mânevî kıymetlerin denkleşmesinden muvâzenesinden doğar. İnsan buna derler. Üst tarafı "hayvân-ı nâtık" dır. Esâsen başıboş beşeriyeti tepesi aşağı yuvarlayan tehlike de, hayvan tarafını atamayıp onun zebûnu olmasındadır.

Şimdi yavrum, mektûbuna madde madde cevap vereceğim: Canın sıkılıyor, çünkü cemiyet aradığını değil aramadığını veriyor, gıdâlanamıyorsun, mânen aç kalıyorsun.

Eski zamanda senin gibi bir gencin sıkılmak hatırına dahi gelmezdi. Zîra aşağı yukarı her ev bir mûsıkî, edebiyat, hat, tezhip gibi sanat ve edebiyat akademisi hâlinde idi. İsteyen, istîdat ve hevesine göre bu meclislerde hem sohbet eder, hem ikinci bir meslek sâhibi olur ve böylece de zevk ve esteti ihtiyâcını tatmin ederdi.

Sonra dergâhlar da bir arınma, bir tasfiye ocakları idi. Oralara, içlerinde sıkıntı, azap ve türlü nefsânî sıfatlar, meselâ kin, haset, kibir, yalan, intikam gibi türlü uygunsuz hallerle gidenler, yavaş yavaş bu hayvânî vasıflarını bırakarak pîr ü pak olur ve boşalan kötülüklerin yerine meselâ sabır, sükûn, tahammül, müsâmaha, nezâket gibi yumuşak ve insânî elemanlar getirirdi. Zîra bir dergâh demek, söz, saz, sema', devran, duâ ve namaz gibi hem dînî hem estetik bir malzemenin harman olup, isteyenin dağarcığını dolduran bir kültür ve irfan ocağı demekti.

İşte oğlum, cemiyetimiz bu müsbet, ulvî ve aktif tarafını kaybederek, kuru, süflî ve yakıcı tarafı ile kaldığı için, senin gibi değerli ve hakîkî değerlerin peşinde olan gençlerin rûhî ihtiyaçlarına cevap veremiyor. Fakat ben kendi hesâbıma me'yus değilim. Zîra inhilâl olmadan, yâni dağılmadan, bir terkîbe varılamaz. Biz bu cemiyetin fertleri, yılmadan, usanmadan o terkîbin husûlüne hizmet etmekle mükellefiz. Düşün ki kış mevsiminin kahrını görmemiş, yağmurun, karın, fırtınanın tadını tatmamış bir gül fidanından çiçek beklenir mi? Sen o gül ağacını kurutmamaya bak. Çapala, sula ve bahârı bekle… Vazîfen budur.

İsteyen budala desin, ziyânı yok… Mark Orel'in bir sözü vardır: "Hakkımda gösterilen tâzim ve iltifatlar da, hakāret ve istihzâlar da beni olduğumdan ne fazla eder, ne eksik."

İsteyen çalsın çırpsın; o memur beyin dediği gibi kalleşlik etsin, şunu hatırdan çıkarmamak lâzımdır ki, bu dünyâda her kişi kendine düşen vazîfeyi îfâ etmekle mükelleftir. Bülbülün bülbüllüğünü, karganın kargalığını yapması bir tabiat kānûnudur. Ammâ bâzen de insanlar kendilerinde mevzû olan gerçek değeri bilmeyerek, bâzı ârızî sıfatlar ile görünürler. Meselâ kendisi aslında güzelliğe ve iyiliğe namzettir; fakat yetiştiği muhit ve aldığı terbiye îcâbı kötülük yolunda bulunur. İşte, ruh terbiyesinin faydası ve rolü buradadır. Mürebbî ve mürşit, sanki çamura düşmüş pırlantayı yıkar gibi, bu ârızî ve sathî kötülükleri temizleyerek o kimseyi gerçek hüviyetine kavuşturur.

Sonra yavrum, senin bu karmakarışık dünyâda bir imtiyâzın var: Belkıs. Cenâb-ı Hak, Haldun kuluna zekî, mâkul, fazîletli ve güzel bir yoldaş vermiş. Böyle bir kadının yanında müşküller âsandır. Zîra dünyâda cennet, âile saâdetidir. Ve sonra Allah bağışlasın inci gibi bir evlâdın var. Resmî vazîfen bittikten sonra oku ve eğer kendinde herhangi bir işe istîdat buluyorsan çalış. Pâdişahların bile her birinin bir hüner veya sanatı vardı. Pek çoğu şâir, hattat ve mûsıkîşinas idi. İçlerinde oymacılık, kaşıkçılık, sedefçilik, okçuluk, saraçlık, işlemecilik edenler de vardı. İkinci bir iş insanı hem dinlendirir hem eğlendirir.

İşte böyle yavrum, üçünüze de çok selâm ve sevgiler. İstediğin bir kitap varsa yaz da göndereyim, sakın benden çekinme. Siz benim has evlâtlarımsınız.

Sâmiha.

Eski Ramazanlarımız ve Ramazan Edebiyâtı

Prof. Dr. Abdullah Uçman

Yaşı benimle aynı veya bana yakın olanların Ramazan denince hemen hatırına geliveren ve on bir ayın sultânı Ramazan'ı simgeleyen bâzı şeyler vardır: Meselâ iftar topu, meselâ mâniler okuyarak müslümanları sahura kaldıran Ramazan davulcusu, iftar sofrası, sahur sofrası, şerefelerinde kandiller yanan minâreler, mahyalar; öğleden önce, ikindiden sonra câmilerde veya evlerde okunan mukābeleler, cemâatle ikişer veya dörder rekât hâlinde kılınan terâvih namazları, özel dâvetlerde iftardan sonra verilen diş kirâları, Kadir gecesi, arife günü, nihâyet bayram ve buna benzer şeyler...

Yaşımız 50'yi geçtikten sonra genellikle "Nerede o eski günler! Nerede o eski Ramazanlar!" şeklinde geçmişe duyulan özlem, acaba yaşadığımız zamandan memnun olmama veya geleceğe güvenle bakamamaktan mı ileri geliyor? Çocukluğumuzun veya gençliğimizin Ramazanları acaba bugünden daha mı güzeldi veya daha mı anlamlıydı? Hiç şüphesiz bugünlerden daha sâde ve daha anlamlıydı! Diğer büyük şehirleri bilmiyorum ama bugün İstanbul' da iftar topu atılmıyor; birkaç yıl önce Fâtih'te iftar vaktinde top sesini andıran bir şey patlatmaya kalktılar, ama birileri rahatsız oluyor diye vâki şikâyet üzerine o da kaldırıldı. Aynı şekilde sahur vakti sokak aralarında dolaşıp müslümanları sahura kaldırmak için davulunu çalan davulcudan rahatsız olanlar bulunduğunu işitiyoruz. İstanbul'u bilmiyorum ama eskiden hemen herkesin birbirini tanıdığı küçük şehirlerde Ramazan'da bir ay boyunca lokantalar ve meyhâ-

neler kapatılır, kahvehâneler gündüz çalışmaz, oruç tutmayanlar ya da tutamayanlar oruçluya saygı gösterir ve gündüzün alenî şekilde asla oruç yenmezdi. Kısacası Ramazan ayının bir rûhu, daha doğrusu bir rûhâniyeti vardı ve bunu beldenin bütün ahâlîsi her hâliyle yaşardı.

Çocukluğumuzda sahura kalkmak, uykulu vaziyette yer sofrasında erik veya üzüm hoşafıyla birlikte pilavı kaşıklamanın lezzeti; pencerede iftar topunu, minârede kandillerin yanmasını beklemenin zevki ya da câmide akşam namazından önce iftar için dağıtılan zeytin veya hurmanın tadı, kış aylarına rastlayan Ramazanlarda iftar sofrasında tarhana çorbasının lezzeti, yaşanmadan anlaşılabilecek şeylerden değildir! Terâvih namazı kılmak için cümbür cemâat selâtin câmilere gidiş ve orada o muhteşem kalabalıkla birlikte, o kalabalığa karışarak, o tekbirler ve salavatlar arasında kılınan namazların ulviyeti acaba kelimelerle ifâde edilebilir mi?

Henüz bulûğ çağına gelmemiş ama oruç tutmaya heves eden çocuklar için bir yarım oruç vardı ve öğleye kadar tutulan bu yarım oruçlar ev halkından birilerine satılırdı! Şimdiki çocuklar bunları nereden bilecekler, çünkü bunlar artık yaşanmıyor ki, nasıl bilsinler!

Bir gün bir ders sırasında yeri geldi "Diş kirâsı"ndan bahsettim; koca sınıfta "diş kirâsı"nın ne olduğunu ne duyan çıktı, ne de bilen! Halbuki daha on on beş yıl önce Beyazıt'ta Beyaz Saray'ın alt katında Enderun'daki Cumartesi iftarlarından sonra hâne sâhibi rahmetli İsmâil Özdoğan'ın diş kirâsı olarak her misâfire bir kitap hediye etmesi; aynı şekilde geçen birkaç yıl önce Hakk'a yürüyen, cömertlikte eşi benzeri olmayan rahmetli Şevket Demirci ustanın iftar dâvetlilerine "diş kirâsı" olarak havlu, mendil, tarak, kalem, tırnak makası gibi hediyeler vermesi üzerinden daha ne kadar zaman geçti!

Evet şimdi televizyon ekranlarında hemen her kanalda Ramazan ayı boyunca iftar ve sahur programları yapılıyor, bunlar elbette faydadan uzak değil ama bütün bunlar bana nedense o eski Ramazanların havasını yaşatamıyor! Bunlar biraz sun'î, sâdece yapmış olmak için, sanki bir nevi "yasak savma" gibi geliyor. Din ile, diyânetle pek fazla ilgisi veya meselesi olmayan birtakım gazetelere bakıyorsunuz bir ay boyunca çarşaf çarşaf Ramazan sayfaları hazırlıyorlar; Ramazan'ın rûhuyla alâkası bulunmayan birtakım adamlar bu sayfalarda müslümanlara Ramazanla ilgili bilgiler sunuyorlar, nasîhatlar ediyorlar, eski Ramazanlarla ilgili fıkralar, anekdotlar anlatıyorlar! Nedense bütün bunlar da bana yapmacık geliyor!

*

Alphonse de Lamartine, Uzakdoğu ile ilgili hâtıralarını anlatırken, "Şarkta her şey biraz şiirdir!" der. Lamartine'in bu tespiti bile, Doğulu bir millet olan bizim hayâta bakışımızı ne kadar güzel özetler!

Dîvan kültürü ürünleri arasında yer alan ve başlı başına birer hikâye-roman denebilecek bir kısım mesnevîler; düğün veya eğlenceleri konu edinen surnâmeler; çeşitli Osmanlı şehirlerinin anlatıldığı şehrengîzler; Mîraç kandillerinde okunan mîrâciyeler; çeşitli pâdişahların gazâlarını konu edinen gazavatnâmeler; *Süleymannâme*, *Selimnâme* ve *Hamzanâme* örnekleri, Türk milletinin edebî ve kültürel değerlerini ortaya koyan dikkate değer örnekler arasında yer alır. Bu yazılı ürünlerden başka, halk arasında nesilden nesile aktarılarak gelen destanlar, mâniler, deyişler, menkıbeler ve kahramanlık hikâyeleri de farklı bir zenginliğe sâhiptir.

Eski Türk edebiyâtının bu sözlü örnekleri arasında yer alan Ramazan mânileri ise erbâbı için başlı başına bir hazîne değerindedir. 70'li yıllarda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde bir yıl benim de hocam olan rahmetli Âmil Çelebioğlu, yıllar önce, bu

mânilerden sâdece İstanbul'da ve Vak'a-i Hayriyye'nin vukū bulduğu 1826 yılında okunanları *Ramazannâme* adıyla bir kitapta bir araya getirmişti.[1] Şifâhî edebiyat örnekleri arasında yer aldıkları için edebiyat târihlerinde üzerinde fazla durulmayan Ramazan mânileri, bu kitapla birlikte konuyla ilgilenenlerin istifâdesine sunulmuş ve kültür hayâtımızda önemli bir yeri doldurmuştu.

Bütün bir imparatorluk coğrafyasını değil de sâdece İstanbul'da söylenen Ramazan mânilerini ihtivâ eden bu örneklerde biz hayatla dînin, hayatla san'atın birbirinden ayrılmaz biçimde iç içe olduğunu görüyoruz. Bir mâni ustası ağzından bir davulcu:

Gökler kapısı açılır,
Âleme rahmet saçılır,
Bu mübârek Ramazanda,
Hülle donları biçilir. (s. 46)

derken, söylediklerinin ne anlama geldiğinin de herhalde farkındadır. Çocukluğumda Edirne'de duyduğum ve herhalde sık sık tekrarlandığı için bir türlü unutamadığım şu mâninin, elimizdeki kitaptan, biraz değişik şekilde İstanbul'da da söylendiğini öğrendim:

Yeni Câmi direk ister,
Dayanmağa yürek ister,
Benim karnım toktur amma,
Arkadaşım börek ister!

Bunun biraz değişik bir şekli kitapta şu şekilde yer alıyor:

Bizim evde çoluk çocuk,
Gece gündüz çörek ister,
Benim karnım toktur amma,
Câriyeniz börek ister! (s. 56)

Bir de önemli şu husus var: Atalarımız en acı olayları bile karşısındakini incitmeden anlatmayı bilmiş ve onları hikâye ederken

[1] Tercüman 1001 Temel Eser, nr. 22, İstanbul 1973.

mümkün mertebe yumuşatmışlardır; Doğu toplumlarında trajedinin olmaması belki de bundandır! Osmanlı toplumunda Allah bile yargılayıcı sıfatıyla değil de yarlıgayıcı (affedici) sıfatıyla zihinlerde yer etmiştir:

Yargılama günâhın kulun,
Hayır işlere varsın elin,
Sahur vaktinde makbuldür,
Dest açıp duâda bulun! (s. 47)

İnsan konuşurken daha tabiî, daha açık yürekli, daha içten, daha samîmîdir de, yazarken, yâni yazdıklarını başkalarının da okuyacağını, bunların ele güne çıkacağını hesap ederken daha dikkatli davranır. Durum sözlü ve anonim ürünlerde de aynen kendini gösterir:

Bekçide hûb nefes olmak,
Ne müşkildir beyit bulmak,
Kolay deyip geçmeyelim,
Ne belâdır davul çalmak. (s. 89)

örneğindeki içtenliği pek az dîvan şâirinde görürüz. Ya da:

Bekçiniz kişi gözetir,
Paralı işi gözetir,
Lakırdıya kulak asmaz,
Hemen bahşişi gözetir. (s. 85)

örneğinde mânici, kalbinden geçenleri olduğu gibi dile getirmekte bir sakınca görmez.

Âmil Çelebioğlu hocamızın yapmış olduğu tasnîfe göre Ramazan mânilerini konularına göre başlıca iki gruba ayırmak mümkündür:

1) Ciddî mâhiyette olan mâniler;

2) Mizâhî tarzda olan ve daha çok eğlendirmeye yönelik mâniler.

Ramazan ayının gelişi, hikmet ve fazîletleri, câmiler ve buna benzer konular genellikle birinci kısımda ele alınırken, ikinci bölüme

dâhil edilen ve yer yer uzatılan mânilerde ise, meselâ "Sanatlar faslı", "Lisân-ı sübyan faslı", "Kimyâ faslı", "Hekim faslı", "Kedi-sıçanlar faslı" gibi kısımlarda o devir insanının zekâsı ve mizah gücü bütün açıklığıyla ortaya konulmuştur.

Müstakil 120 farklı konu 1475 adet mâni içine sığdırılırken ister istemez bâzı tekrarlar da kaçınılmaz olacaktır. Fakat bütün bunların yanında bir nevi gül kasîdesine benzeyen bir "Gül faslı" vasfındaki şu mâni ne kadar anlamlıdır:

Güldür veren dehre safâ,
Güldür veren câna safâ,
Gülşen içinde şevk ile
Goncalar eyler merhabâ. (s. 66)

Ve "Bülbül faslı"ndan şu mâni, sıradan bir davulcunun kolay kolay söyleyemeyeceği, sanatkârâne bir ifâde gücüne sâhiptir:

Evveli fikr eder bülbül,
Hâline şükr eder bülbül,
Hudâ'nın bin bir ismini,
Rûz u seher zikr eder bülbül. (s. 69)

Ramazannâme, daha önce de belirttiğim gibi, sâdece Ramazan ayı müddetince bekçi ve davulcuların eski İstanbul'un cadde ve sokaklarında, muhtemelen önceden ezberledikleri, son derece renkli sözlü kültür örneklerinden oluşmaktadır. 120 bölümden meydana gelen kitaptaki mâniler, esâsında odundan kömüre, pirinçten tatlıya, gülden bülbüle kadar içine günlük hayattaki hemen her şeyin dâhil edildiği canlı bir panorama gibidir. Bunun içine Ramazan ayı ile ilgili unsurlar kadar meselâ "Gül faslı", "Hekimlik faslı", "Ocaklar faslı", "Pireler faslı" gibi gündelik hayâta âit başka şeyler de dâhil edilmiştir.

*

Eski İstanbul, eski İstanbul'da gündelik hayat, İstanbul'a âit örf, âdet ve gelenekler; Boğaziçi yalıları, eski zaman köşkleri, paşa ve vezir konakları, semâî kahveleri, meddahlar, tulumbacılar; İstanbul'un târihî semtleri, Bizans surları, Kâğıthâne ve Sâdâbâd eğlenceleri, lâle bahçeleri, Ramazan geceleri ve Direklerarası gibi sözler, son yıllarda sık sık duyduğumuz ve bugün artık 25-30 yıl önceki hâlinden bile eser kalmayan içinde yaşamakta olduğumuz İstanbul için pek de fazla bir anlam taşımayan kelimeler…

Eski Ramazanlar, elbette Osmanlı Devleti'nin başşehri İstanbul başta olmak üzere, devletin diğer vilâyetlerinde hayâtın tamâmen içindeydi. Vezir konaklarındaki iftar ziyâfetleri, bir kese içinde verilen diş kirâları, terâvih için başta selâtin câmileri olmak üzere her gece ayrı ayrı şehrin hemen bütün büyük câmilerini dolaşma; geceleri terâvihten sonra Şehzâdebaşı'nda Direklerarası'ndaki eğlenceler, davulcuyla sahura kalkış, öteden beri süre gelen gelenek zincirinin birer halkası idi. Bunların bir kısmını, özellikle XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başlarında yaşanan Ramazan hayâtını bize Ercüment Ekrem Talu *Terâvihten Sahura* (İstanbul 1923), Semih Mümtaz *Târihimizde Hayal Olmuş Hakîkatler* (İstanbul 1948), Hâlit Fahri Ozansoy *Eski İstanbul Ramazanları* (İstanbul 1968), Ahmet Esad Ben'im *Ramazan Geldi Hoş Geldi..* (İstanbul 1949), Cenab Şahâbeddin *İstanbul'da Bir Ramazan* (haz. Abdullah Uçman, İstanbul 1994), Süheyl Ünver *Bir Ramazan, Binbir İstanbul* (haz. İsmâil Kara, İstanbul 1997), son olarak da Balıkhâne Nâzırı Ali Rızâ Bey *İstanbul'da Ramazan Mevsimi* (haz. Ali Şükrü Çoruk, İstanbul 1998) adlı eserlerinde bütün canlılığı ve bütün ayrıntılarıyla anlatmışlardır.

Osmanlı döneminde özellikle İstanbul Ramazanları o kadar ilginç güzel ve çekicidir ki, Osmanlı ülkesini ziyârete gelen Batılı seyyahlar hâtıratlarında uzun uzadıya ve bütün ayrıntılarıyla Ramazan-

lardan bahsetme gereği duymuşlardır.

Ramazan ayında özellikle Şehzâdebaşı'nda Direklerarası'nda ikindiden sonra bir hareketlilik başlar, bütün insanlar âdeta sokaklara dökülür; iftarın hemen arkasından ise çayhânelere girilir. O devrin çayhâneleri, çay ve kahve tiryâkilerinin devam ettiği, çayhâneden ziyâde birer edebiyat mahfili mevkiindedir. O târihlerde özellikle Şehzâdebaşı ve Vezneciler'de çok ünlü kahvehânelerle çaycılar mevcuttur. Meselâ Çaycı Hacı Reşid, Direklerarası'nda küçük bir dükkânın sâhibidir ve onu tanımamak, devrin meşhur şâir ve ediplerinden Muallim Nâci'yi bilmemek, uzaktan da olsa Hâlid Ziyâ'yı, Cenab Şahâbeddin'i, Mehmed Rauf'u görmemek, Ahmet Midhat Efendi ile görüşmemiş olmak kadar büyük bir eksikliktir.

Eskiden bu çayhânelerde devrin tanınmış edebiyatçıları bir araya gelir ve edebî sohbetler, zaman zaman da münâkaşalar yaparlarmış. Çayhânelerin müşterileri genellikle çayı nargileyle, kahveyi de sigara ile içerler ve böyle yapmayanlar "Ehl-i keyf" olmadıklarını îlân etmiş sayılırmış. Bu özelliklerini günümüzde tamâmen kaybetmiş olan kahvehânelerin daha Cumhûriyet'ten önceki yıllarda değişmeye başladığını, bu mekânlarda artık bu tür çay ve kahve tiryâkilerinin kalmadığını ve bu mekânların artık edebiyatçıların buluşma mekânı olmaktan çıktığını o yılları yaşayan edebiyatçıların hâtıralarından öğreniyoruz.

Tanzîmat devrinin biraz gadre uğramış bahtsız şâir ve ediplerinden Muallim Nâcî de, yaşadığı devrin Ramazanlarından birini "Direklerarası'nda Şâirler" adlı bir makālesinde şöyle anlatır:

"Ramazân-ı Şerîf münâsebetiyle geceleri Şehzâdebaşı pek latîf oluyor. Her kırâathâne, her çaycı dükkânı bir matla-ı nûr! Bu aydınlık sayesinde pek güzel seçilmekte olan dil-firîb çehreler bütün levha-i sürûr! Her yerde bir mükâleme-i dûrâ-dûr!

Bu mükâlemeciler içinde şâirler de bulunuyor, bunlar ara sıra münâsebet gelmese bile getirip beyitler okuyorlar. Bu beyitler bâzen hiç okunmamışa dönüyor, çünkü gürültüye tesâdüf ediyor.

Direklerarası'nda böyle beyit okumak için en münâsip mevki Çaycı Reşid Efendi'nin dükkânıdır, orada dinleyen bulunur. Bu dükkânda her gece iki üç şâir olsun görülebilir. Mecmaü'ş-şuarâ ıtlâkına şâyândır.

Oranın müdâvimi olan şâirler uzun uzadıya değil, biraz dinlenebilecek sûrette müşâare ederler. Esnâ-yı müşâarede Koca Reşid Efendi çayları çenelerine dayar. Çayın nefâsetinden memnun olduklarını edebiyat arasında muhtasarca söyleşerek içmeğe başlarlar. Bâzı şâirler vardır ki, inşâd-ı şi're çokça dalar da üzerinden ancak bir yudum içebilmiş olduğu çayı soğutuncaya kadar çabalar. O aralık Reşid Efendi gelip de: "Efendi, çayınız soğuyor!" diye ihtar edecek olsa dahi para etmez.

Okudukları şiirler hemen umûmen üstad malı şeylerdir. Kendi taraflarından uydurulmuş mevzun söz ağızlarından pek nâdir olarak çıkar. Bunda zavallı şâirleri mazur görmelidir. Artık çay keyfiyle de şiir söylenmez ya!

Dün gece fevkalâde olarak dükkân-ı Reşid'de şiir söylenmiş. Müşâirlerden birisi bil-bedâhe olmak tavrıyla demiş ki:

Gark-ı nûr etti gelip şehrimizi mâh-ı sıyâm,
Geliniz söyleşelim biz dahi parlak parlak!

Bir diğeri de şöyle mukābele eylemiş:

Ramazanda yürümez kāide-i şürb-i müdâm,
Bâri çay nûş edelim şevk ile bardak bardak!

Bu mücâvebeyi işitenlerin cümlesi beğenmiş. Reşid Efendi ise zâten muhibb-i şiir ve şuarâ bir zat olduğu cihetle o kadar memnun olmuş ki hemen malına kıyarak beyitleri söyleyen iki şâire cabadan

birer âlâ çay takdim etmiş.

Âferin Reşid Efendi'ye ki hüsn-i muâmele ile dükkânına birtakım erbâb-ı akıl ve edebi celbetmeğe muvaffak oluyor!"[2]

Bir ara "Çaycı Reşid'in dükkânında şâirler var!" sözü bütün İstanbul'da yayılır. Şiir meraklıları koşup buraya gelirler. Tâ Boğaziçi'nden gelenler bile vardır. Bunlar peykeye ya da iskemleye çöker çökmez çaycıyı yanlarına çağırır ve şöyle sorarlar:

-Burada şâirler varmış, hani?

İşte o zaman Çaycı Reşid Efendi zevkten dört köşe olur. Fakat nedense, Çaycı Reşid buraya uğrayan saz şâirlerine hiç yüz vermez..

Çaycı Hacı Reşid Efendi'den, onun dükkânının duvarlarında asılı Türkçe ve Farsça beyitlerden Ahmed Râsim *Şehir Mektupları*'nda, Hâlid Fahri de *Eski İstanbul Ramazanları*'nda[3] uzun uzadıya bahsederler.

Edebiyât-ı Cedîde topluluğunun Hâlid Ziya ile birlikte iki romancısından biri kabul edilen Mehmed Rauf da hâtıralarında Müncî Fikri vâsıtasıyla Hâlid Ziya, Ahmet Râsim, Rızâ Tevfik ve *Servet-i Fünûn* mecmuası sâhibi Ahmed İhsan Bey'le bir Ramazan gecesi Direklerarası'nda Kâzım'ın Kıraathânesi'nde nasıl tanıştıklarını bütün ayrıntılarıyla anlatır.[4]

Yukarıda isimlerini zikrettiğim eski İstanbul Ramazanlarıyla ilgili hâtıratları okurken insan ister istemez "Nerede o eski Ramazanlar!" demekten kendini alamıyor...

---

[2] *Mektuplarım*, İstanbul 1303 (1886), s. 165-167.
[3] *Eski İstanbul Ramazanları*, İstanbul 1968, s. 55-58.
[4] Mehmed Rauf, *Edebî Hâtıralar* (haz. Mehmet Törenek), İstanbul 1997, s. 18-19, 24-25.

Unutulanlardan Bir Kahraman Şâir

Hicran Göze

İyi ki yıllar önce yaşadıklarını kalemlerini ellerine alarak bugünlere taşıyanlar var. Onlar unutulmaması lâzım gelen ama ne yazık ki "Hâfıza-yı beşer nisyanla mâlûldur" sözünü ispat edercesine unutulanları bizlere hatırlatan eli öpülesi mübârek kalemler…

O kalemlerden biri olan Hâlit Fahri Ozansoy ekserisi unutulmuş edebiyatçılarla yaşadıklarını su gibi akan enfes Türkçesiyle anlattığı kitabında bakın unutulmuş bir kahramandan, bir büyük şâirden, bir büyük seciyeden nasıl bahsediyor: *Onun ismi ve şiirleri, Galatasaray Lisesi'nde Tevfik Fikret'in müdürlüğü zamânında hiçbirimizin dilinden düşmezdi. Bütün talebe, bu ağabeyimizin yüzünü görmeden dehâsına hayrandık. Çünkü o târihte Galatasaray aşağı yukarı bir şâirler mektebi sayılabilirdi. Gece mütâlaalarında o kadar çok şiir yazanlar ve mecmuaları, şiir kitaplarını karıştıranlar çoğalmıştı ki…*" Kitabın sayfalarında yaptığımız meraklı gezintiler sonucunda hayran olunan bu ağabeyin Fecr-i Âtî'nin kurucusu olduğunu, Galatasaray Spor Kulübü'nün de Ali Sâmi Yen ile birlikte ilk kurucusu, ilk kaptanı aynı zamanda meşhur Bekir ile berâber en kuvvetli oyuncularından biri olduğunu da öğreniyoruz. Yazarın Galatasaraylı şâirlerin en dinç, en sportmen, en sâkin hayatlısı diye övdüğü bu büyük şâiri biraz da mahcûbiyetle hatırlıyoruz. Emin Bülent Serdaroğlu'nu… Kırım Savaşı Başkumandanı Serdâr-ı Ekrem Ömer Paşa'nın torunu Emin Bülent Serdaroğlu'nu… Ahmet Hâşim'in *" Türk şiirinin üstünden bir kuyruklu yıldız gibi geçti. Ondan ağzımızda tamamlanmamış bir lezzet kaldı "* diye Emin Bülent Serdaroğlu'nu…

Evet, onun kısa ömrü Ahmet Hâşim'in dediği gibi gerçekten

tamamlanmamış bir lezzeti de peşinde sürüklemişti. Bu ölüm sevenlerini, Hâlit Fahri Ozansoy da dâhil şaşırtan, çok acı veren bir ölüm olmuştu. 17 Ocak 1909'da bir zamanların Kadıköyü'nün başta Ahmet Râsim, birbirinden kıymetli sanatkârlarınının sohbet ve eğlence mekânı olan Papazın çayırı'nda Fenerbahçe ile oynanan ilk maçta iki golü de unutulanlar arasında olan bu kahraman şâir futbolcu atmış, iki takım arasında yıllarca yaşanacak çok seviyeli bir yarışmayı başlatmıştı. O fâcialarla dolu günlerde Fenerbahçe, Beşiktaş takımlarının oyuncuları gibi o da herkesin imrendiği kuvvetli dinç bedenini şehit olmayı göze alarak gönüllü olarak koştuğu çeşitli cephelerde hırpaladıkça hırpalamıştı. "Kış" isimli şiirini Galatasaray Lisesi'nin şiir meraklısı talebelerinin hemen hemen hepsi ezberlemişti. Arkasından "Gurur" şiiri. Onun arkasından ise "Kin" şiiri gelmişti. Victor Hugo'nun "Mâvi Gözlü Yunan Çocuğu" şiirine karşılık olarak yazdığı, iki mısrâını Atatürkün Çanakkale'de bir yarbay olarak savaşırken dilinden hiç düşürmediği "Kin" şiiri…

" Garbın cebîn-i zâlimi affetmedim seni,
Türküm ve düşmanım sana, kalsam da bir kişi."

Hâlit Fahri Ozansoy zâlim Batı'nın sebep olduğu o fecî günleri hatırlarken "*Bu manzûme, herkes bilir bütün Meşrûtiyet gençliğinin millî duyguları üzerinde bir bomba tesîri ile patlamıştı. Hepimiz, bir duâ okur gibi gece gündüz tekrarlıyorduk"* diye yazar. Galatasaray'ın kurucusu, kaptanı solaçığı, büyük şâir Emin Bülent bu şiiri gönüllü gittiği Çanakkale cephesinde çoğu kucağında son nefesini veren takım arkadaşlarının büyük acısının tahrîkiyle göz yaşlarıyla yazmıştı. Hasnun Gālip dâhil 23 Çanakkale şehîdi arkadaşının hiç unutamadığı acısıyla… Bu şiiri daha sonra Rûşen Eşref Ünaydın vâsıtasıyla dâvet edildiği Dolmabahçe Sarayı'nda, Dil Kurultayı'nın toplanması sebebiyle verilen bir yemekte Atatürk'ün huzûrunda da okuyacaktı. Yemeğin ortalarına doğru Gāzi ayağa kalkmış "Kin" şiirinin iki mısrâını okumaya başlamış, şâir futbolcuyu şiirin tamâmı-

nı okuması için yanına çağırmış, iltifatlara boğmuştu. Şiir bu mısrâlarla son buluyordu.

"Ben şûre-zâr-ı kalbimi kînimle süslerim,
Kalbimde bir silâh ile ferdâyı beklerim.
Kabrinde müsterih uyu ey namdar atam!
Evlâdının bugünkü adı sâde intikām!

Bir başka şiiri "Dev Şarkısı" ise böyle bitiyordu:

"TÜRK'üm ben
Oğuz nesli benim nesl-i vakūrum
Altaylara bağlar beni alnımdaki nûrum"

Balkan Harbi'ne "*Kendi atım yoksa da, başkasının atına biner yine giderim"* diyerek kendi atına atlayarak gönüllü olarak gitmişti. Ve şehit olmayı göze alarak savaştığı Çanakkale cephesi… Yusuf Ziyâ Ortaç ise onu "*Balkan Harbi'ne gönüllü gitti ve yıkılan Rumeli ile içinde bir dünya yıkıldı. Birinci Dünya Savaşı'nda onu süvâri zâbiti olarak görüyoruz. Bu korkunç kıyâmete katılmamızı hiç istememişti. Ama silâh patlayınca kafasındaki bütün çekingen düşünceleri sildi. Gitti ve cephe cephe dövüştükten sonra yurda döndü. Sağdı ammâ etiyle kemiğiyle sağdı. Bu canlı kalıp içinde bir şehit kalbi yatıyordu"* diyerek hatırlıyor.

Ömrünün son yıllarını sıradan bir memur olarak çok sessiz yaşamıştı. Hâlit Fahri ölümünün arkasından duyduğu büyük acıyı bu satırlara dökmüş, *" Bülent'in ölümüyle sâdece kıymetli bir şâir değil aynı zamanda nümûne olacak derecede centilmen bir şahsiyeti de kaybetmiş oluyorduk"* diye yazmıştı. Onun her türlü ikbal ve gösterişten uzak, ölümüne susuşuna da çok üzülüyor, "*Herhalde yazdıklarını yırtmamıştır ve bir köşede saklamıştır*" diyerek mütesellî oluyor, Türk Edebiyâtı nâmına âilesinden yardım etmelerini ricâ ediyordu. Hâlit Fahri belki duymamış olabilir ama gene unutulmuşlardan olan "Persefon şâiri" diye anılan bir şâir, Sâlih Zekî Aktay bu

kahraman şâirin şiirlerini, Allah râzı olsun bir araya getirerek 1945 yılında "Emin Bülent'in Şiirleri" adıyla kitaplaştırmıştı.

Ömrünün son yıllarında büründüğü sessizlik Hâlit Fahri temas etmese de küskünlüğünden geliyordu. Galatasaray'a değil, Ali Sâmi Yen'e küskünlüğünden… Mükemmel bir eş, mükemmel bir baba olmanın dışında, çok iyi bir futbolcu, büyük vatansever ve şâir olan Emin Bülent tevâzuunu Galatasaray bahis konusu olunca unuturdu. Küserdi, alınırdı. Başarısızlıkla sonuçlanmış bâzı maçlar sebebiyle morali bozulan takım oyuncularının onun tahrik edici konuşmaları ile nasıl moral bulduğunu anlatan gençlik arkadaşı, "Kulübümüzü kurma fikrini ilk kez en yakın arkadaşım Emin Bülent'e söz etmiştim" diyen Ali Sâmi Yen'e acaba neden küsmüş ve sessizliğe bürünmüştü? Ali Sâmi Yen'in hâtıralarında naklettiğine göre kulübün ikinci kurucusu olarak sicil defterine çalışmalarında kendisine yardımcı olan Galatasaray'ın ilk kalecisi Âsım Tevfik'i kaydetmiş, Emin Bülend'i ise üçüncü kurucu olarak sicile geçirmişti. İşte Emin Bülent bunu bir türlü hazmedememiş sessizliği bu olayla başlamış, küskünlüğü son yıllarına kadar sürüp gitmişti. Ali Sâmi Yen'in son nefesini vermesine az günler kala ziyâret ettiği eski arkadaşı ile karşılaşması ise çok hazin olmuştu. Ali Sâmi Yen o ânı hâtıralarında böyle anlatır: *"Aylardan beri ölüme karşı yaptığı çetin mücâdele zavallı Emin'in aslan gibi bünyesini bitik hâle getirmiş hem de rûhunu hırpalamıştı. Eliyle işâret ederek beni yanına çağırdı, Ali Sâmi dedi. Şimdiye kadar içimde sakladığım bir duyguyu sana açıklayacağım: Benim hakkımı yediniz. 2 numaralı Galatasaraylı benim. Ve gözlerinin feri bir an için tekrar parladı. Arkadaşlara söyle hakkımı vermezseniz rûhum hepinizden dâvâcıdır sözünü ekledi. Emin hayâtının en mühim hamlelerinden birini yapmıştı. Başı yana çevrildi, elleri yorganın üstüne dermansız düştü*."

Sonra ne oldu? Ölüm döşeğindeki arkadaşının bu çok sarsıcı ithâmından sonra Ali Sâmi Yen acaba ne yaptı? Galatasaray kulübü-

nü kurma hayallerini birlikte gerçekleştirdikleri arkadaşını 2 numaralı Galatasaraylı yaptı mı? Bir garip formül bulunsa da yapmadı. Belki de yapamadı. Sicilde 2. numaraya kaydedilmiş, Galatasaray'ın ilk kalecisi Âsım Tevfik Sonumut'la görüştü. Ona Emin Bülent'in son arzusunu nakletti. Ama Ali Sâmi Yen'in hâtıralarında yazdığına göre Emin Bülent'i uğruna canını verecek kadar seven Âsım Tevfik Bey 2 numaralı Galatasaraylı olmaktan vazgeçmedi. İş Galatasaray Kongresine kadar gitti. Kongrenin kararı ise şaşırtıcıydı. Emin Bülent ve Âsım Tevfik iki arkadaş olarak sicilde iki numaralı Galatasaraylılar olarak yerlerini alacaklar, 3 numara ise boş kalacaktı. Ali Sâmi Yen boş kalan 3 numarayı Galatasaray Lisesi'nden yatakhâne arkadaşı olan Emin Bülent'in ölümünün arkasından bu satırlarla değerlendirmişti: "*Fakat gerçekte öyle olmadı. Emin'in asil rûhundan boş kalan yeri bir tek kişi değil, bütün Galatasaraylılar bir anda duygularıyla doldurdular.*"

Keşke Âsım Tevfik Bey biraz düşünüp kalbinin tellerini titretebilseydi… Belki o zaman çok sevdiğini söylediği arkadaşının büyük futboculuğuna büyük şâirliğini, büyük vatanseverliğini, Balkan Harbi'nde, Çanakkale'de, Birinci Dünya Savaşı'nda bedenini ve rûhunu yıpratırcasına yaşadığı fâcialı yılları da katarak 2 numarayı, vatanı uğruna katıldığı savaşlardan gāzi olarak dönen arkadaşına gönüllü olarak terkedebilir, sâdece Galatasaray târihinin değil, Türk Edebiyâtı Târihi'nin de çok şerefli bir ismi olan bu kahraman şâirin, her cephesi ile büyük bir Galatasaraylı futbocunun son arzusunu yerine getirir, rûhunu da rahatlatırdı.

Hâlit Fahri Ozansoy onunla tanıştığı ilk günü anlatan bu satırları sâdece şeklinin değil rûhunun da resmidir: " *… Bir saat mi, iki saat mi, edebiyattan bahsetmiştik. Güzel sarışın çehresi, mütevâzı, fakat zekî ve ince tebessümleri ile Emin Bülent, bana o gün ne iyi, ne derin ve ne candan bir adam intibâı bırakmıştı. Sonra onu bütün tanıyanlardan hep aynı tahassüsü dinledim. Ölümünden sonra da*

hep onun bu zarif ve kibar rûhundan bahsettiler. Demek ki, Bülend'in ölümü ile sâdece kıymetli bir şâir değil aynı zamanda nümûne olacak derecede centilmen bir şahsiyet kaybetmiş oluyorduk."

Ergun Göze ise "Son Sözleri Ansiklopedisi" kitabında Emin Bülent'ten bahsederken "*Bir insan, hem gerçek bir şâir hem gerçek bir vatanperver olursa onu pek tutmazlar ve kimselere de pek anlatmazlar*"diye yazıyor. Doğru söze ne denir ki… Misalleri günümüzde de ayan beyan ortada değil mi? Vatanını müdâfaa için cepheden cepheye koşan, bu uğurda o sportmen, dinç bedenini fedâ eden Emin Bülent Serdaroğlu'nun son sözleri bile vatanperverliğinin ilânıydı: "Lüleburgaz'dayız, Lüleburgaz'da harp ediyoruz" Böylesine büyük bir şâirin, bir büyük vatanperverin, unutulanlardan olması ne kadar acı. Çamlıca'da Selâmi Efendi Mezarlığı'nda yatıyor. 1942 yılından beri… Hatırlanmayı ve Fâtihalarımızı bekleyerek…

Semâ ve Semâzen
Özcan Ergiydiren ile Mülâkat

Fâtih Erbaş

"Dinle sözümü sana direm özge edâdır.
Derviş olana lâzım olan aşk-ı Hûda'dır.
Âşıkın nesi var ise, mâşûka fedâdır.
Semâ safâ, câna şifâ, rûha gıdâdır."

İlk "Mevlevî âyini"ni izlediğimde kaç yaşındaydım, hatırlamıyorum. Hatırladığım şeylerin başında buna âyin değil, "Semâ Gösterisi" dendiği geliyordu. Beyaz bir elbise içinde, ruhları saran bir müzik eşliğinde süzülür gibi, huşû içinde durmadan "dönen" birkaç boynu bükük insanın beni çok etkileyen ama ne olduğunu anlamadığım o müthiş "gösteri"lerini unutamıyorum. Büyümeye başladıkça "Mevlevîlik", "Semâ" ve "Semâzen" hakkında daha çok şey görmeye, okumaya ve anlamaya başladım. Semâzenlerin dönmediğini, "semâya çıktığını", gösteri yapmadığını, "Mevlevî âyini" icrâ ettiklerini ve hattâ bu âyini abdestsiz yapmadıklarını öğrendim. Ama hâlâ semâ ve semâzen konusunda yeteri kadar mâlûmat sâhibi olduğum söylenemez. İşte bu bilmezlikler içinde "Semâ safâ, câna şifâ, rûha gıdâdır" diyerek, semâ ve semâzen hakkında bilgi sâhibi olmak için bir semâzen ile sohbet ettik.

Özcan Ergiydiren beyefendi seksen yaşında, orta boylu, zayıf, sert mizaçlı, en sevdiklerinin bile dudaklarında bir tebessümle "aksi adam" diye tanımladıkları, yavaş ve dik yürüyen, güzellikleri kabuğunun içinde saklı bir ceviz misâli, güler yüzünü ortaya çıkarmak için biraz gayret gerektiren, görmüş geçirmiş, çok yönlü bir münevver, bir mîmar ve semâzendir.

-Özcan Bey, semâ nedir, semâzen kimdir, nasıl semâzen olunur? Yaşadıklarınızdan hareketle bu konular hakkında bize bilgi verebilir misiniz?

-Hay hay. Bildiğim kadarıyla anlatmaya çalışayım. Semâ, Mevlevîlerin icrâ ettikleri bir âyindir. Tarîkatlerin hemen hepsinin kendine mahsus âyinleri vardır. Semâ da Mevlevîlerin âyinidir. Hz. Mevlânâ coşup taştığı anlarda semâ etmiş, ama bu bugün bildiğimiz tarzda değil, ayağa kalkıp kollarını açarak heyecanla dönmek şeklinde… Hani, çocuklar sevinçlerini belli etmek için dönerler ya… Bu sevinçten, şevkten dönme, Asya'dan gelen çok eski bir Türk âdetidir. Hz. Mevlânâ'dan sonra oğlu Sultan Veled, hem Mevlevîliği bir tarîkat hâline getirmiş, hem *Mesnevî*'yi öğretecek Mesnevîhan dediğimiz kimseleri yetiştirecek okulun temellerini atmış, hem de Mevlevî âyinlerini bir usule sokmuş.

-Usûl konusunda biraz bilgi verir misiniz?

-Semâzenlik Mevlevîliğe mahsustur. Mevlevî olmayanın semâzen olduğu pek görülmemiştir. Ama son zamanlarda vâriddir. Sultan Veled Mevlevîliği müesseseleştirmiş ve Mevlevî âyîninin bütün esaslarını belirlemiş, bu usûller o günden bugüne hemen hiç değişmemiştir.

Mevlevîhânelerin semâya mahsus geniş bir salonları mevcuttur. Bu salona "semâhâne" denir. Semâhânenin –küçük bir mescit gibi- bir mihrâbı vardır. Asgarî 7-8 kişinin semâya çıkabileceği bir büyüklüktedir. Semâhânenin kapısı, mihrâbın tam karşısındadır. Kapı ile mihrâbı birleştiren hayâlî çizgiye "hatt-ı üstüvâ" yâni ekvator denir. Önce, Şeyh Efendi semâhâneye girer, mihrâba doğru yürür, oradaki postun önünde durup mihrâba niyâz eder ve dönüp ayakta durur. Ardından semâzenbaşı girer. O da yürüyüp, mihrâba ve Şeyh Efendi'ye niyazdan sonra onun sağ tarafında durur. Müteâ-

kiben, semâzenler kıdem sırasına göre semâhâneye girip niyâz ettikten sonra Şeyh Efendi'nin sol tarafında sıralanırlar. Bu sırada "Mutrib Heyeti" yerini alır. Mutrib'in yeri bâzı tekkelerde mihrâbın tam karşısında, kapının üstüne denk gelen kısımdadır. Herkes yerini aldıktan sonra âyin başlar.

-Mutrib kime denir?

-Mûsıkî heyetine denir. Kelime mânâsı "mûsıkîşinas" demektir. Neyzenler, kudümzenler, halîlezenler, rebabzenler, naathan ve âyin okuyanlardan teşekkül eder. Keman ve kemençe de bulunabilir.

-Yâni, hânende ve sâzendelerden oluşan gruba mı mutrib deniyor?

-Evet, hânende-sâzende denmiyor da, mutrib deniyor. Mutrıbın şefi Kudümzenbaşı'dır. Neyzenlerin şefi Neyzenbaşı'dır. Âyini okuyanlara "âyinhan" denir. Bu insanların bir kısmı dışarıdan esnaf vs, yâni "muhib"lerdir. Bir kısmı da Mevlevîhânenin mensuplarıdır. Ancak mutribe çıkanların semâ öğrenmeleri teâmüldendir.

-Muhib, Mevlevîliğe muhabbet duyan insan, öyle değil mi?

-Evet. Muhiblerden bâzıları bir müddet sonra intisap eder, belli kademelerden geçip Mevlevî dervişi olabilir. Bunların hepsi semâzen olmaz. Yaşı müsâit olanlar arzu ederlerse öğrenip semâzen olurlar. Muhiblerden başka bir de Mevlevîhânelerin devamlı kadrosu vardır. Başta Şeyh Efendi olmak üzere başka birçok vazîfeli bulunur. Mevlevîhâneler büyük yapılardır, bir kışla gibidir. Onun için sayıları azdır. Şeyh Efendinin evi, Mevlevîhânede ikāmet eden dervişlere mahsus odalar (hücre denir) vardır. Orada ikāmet eden dervişler bekârdırlar.

-Evlenmeleri yasak mıdır?

-Değildir. Bekârken oranın hizmetinde olurlar. Ekseriya gençlerdir. Mevlevîhânede bulunan, çileye soyunmuş bir genç, meselâ Dede Efendi… Çileye soyunmuş ne demek? "Ben 1001 gün Mevlevîhâne'de bulunacağım, hizmet edeceğim. Bana gösterilen dersleri öğreneceğim ve ne emredilirse yapacağım," demek.

-1001'in husûsiyeti nedir?

-Kulakta kalsın diye herhalde… Hocası lüzum görürse bu süreyi artırıp kısaltabilir. Meselâ, Dede Efendi ve Şeyh Gālib'in çileleri süre dolmadan tamamlanmıştır.

-Kişinin kābiliyeti ile mi ilgilidir?

-Evet. Şeyhi öğrencisinin durumuna göre karar verir. Ama çile "1001 gün" ile remz olunmuştur. Çileye soyunan kişi dergâhta yatıp kalkar. Ancak, izinle veya vazîfe için dışarı çıkabilir. Çile esnâsında birbirini tâkip eden 18 ayrı vazîfe görürler. Bunun yanında âdab erkân, Kur'ân-ı Kerîm, *Mesnevî* ve mûsıkî öğrenir, bir el işi muhakkak öğrenir. Meselâ oymacılık, hat veya tezhip… Farsça muhakkak öğrenir.

18 vazîfeden biri olan âb-rîzci'lik muslukları ve helâları temizlemektir ve çilenin sonlarında verilir. Çilesini tamamlayıp "dede" ünvânını alanlara gerekirse bir oda (hücre) tahsis edilir. Bunlara "dedegân" denir. Evlenince devamlı kadrodan ayrılırlar.

-El işi öğrenmek bu mevzûda neden önemlidir?

-Bu bir an'anedir. Öteden beri, başta şehzâdeler olmak üzere, eğitimde bir el işi de öğrenirler.

-Yâni biz buna kadim şark medeniyetinde eğitimin bir parçasıdır, diyebilir miyiz?

-Evet.

-Semâ nasıl öğrenilir?

-Mevlevîhânelerde, semâ için dedelerden birisi hocalık yapar. Semânın meşkedileceği bir oda vardır. Tabanı ceviz ağacındandır. Çivi bulunmaz, ayağına batmasın diye… Semâ meşkhânesinin bir kenarında parmak kalınlığında iki santim boyunda bir çivi bulunur. Üstü yuvarlaklaştırılmıştır. Semâzen abdestli olarak, hocasının nezâretinde, besmele çekip tarîkat evrâdını okur, duâlarını yapar. Sonra ders başlar.

Birinci ders: çivinin üzerine bir miktar tuz ekilir. Diz çöker, secde eder ve kalkıp besmele ile başlar. Hocanın târifine göre… Sol ayağının başparmağını o çiviye takar. Sağ ayakla sol ayağın arasında bir ayak boyu mesâfesi bırakılır. Hoca ona nasıl çark atacağını târif eder. Çarkta; sol ayak sâbit olacak şekilde, sağ ayak onun etrâfında 360 derece döner. Sağ ayağın sol ayak etrâfında dönüp eski yerine gelmesine "bir çark" denir. Bu çividen maksat, semâzenin semâ yaparken bir yerde sâbit durabilmesini temindir.

-Onun disiplinini mi sağlıyor?

-Evet, buna "direği sağlam" derler. Alışkanlık kazanabilmek için bu çivi etrâfında dönülür. Önce 3 çark atar durur, sonra 6, 9'a kadar çıkar. Bu sırada niyaz vaziyetindedir. Elleri bağlı… Sol el sağ omuzun üzerinde, sağ el sol omuzun üzerinde… Semâya bu şekilde başlanır ve böylece dokuzu tamamlar.

-Yâni dokuz çark mı?

-Evet. Dokuzu tamamlayınca durur. Malûm *Mesnevî*'nin de giriş kısmı 18 beyittir. İki dokuz yâni… Biraz da ona hürmeten dokuz çark… İlk ders hocanın göreceği lüzûma göre devam eder. Normalde semâzenlik dersi 18 derstir. 18 dersi tamamlayınca kişinin semâzen olması lazım. Ancak bâzı beklenmeyen sebeplerden ötürü veya

hocanın lüzum görmesi durumunda bu sayı artabilir.

Semâzen dönmeyi öğrenince, bu sefer mukāvemet dersi başlar. Dede süre tutar. Meselâ beş dakîka der. Beş dakîka döner. Sonra süre artar. On, on beş, yirmi… Bana hocam nefessiz kırk dakîka semâ vermişti.

-Nefessiz ne demek?

-Hiç duraklamadan demek… O zaman gençtim. Arasız kırk dakîka yapıyorsan tamamdır. Zâten Mevlevî âyini dört bölüm ve tamâmı ortalama kırk dakîkadır.

Kişi çilesini dergâhta çekerse ve her gün bir ders alabilirse, 18 günde semâzen olabilir. Ama benim gibi haftada bir gelirse en erken 18 haftada semâzen olabilir.

-Abdestsiz meşk olmaz mı?

-Olmaz. Abdestsiz ne meşk olur, ne semâ olur… Semâ bir ibâdet değildir ama âyindir, ibâdet gibidir, abdestsiz olmaz. Gelen seyircilerin bile abdestli olması uygun olur. Birkaç dersten sonra kol nasıl açılır o öğretilir. Kolları âyin sonuna kadar açık ve yukarıda tutmak göründüğü kadar kolay değildir. Kolların güçlü olması gerekir. Yoksa ilk birkaç çark sonunda kollar düşer.

- Halbuki uzaktan bakınca kollar yukarıda dönmek kolaymış gibi görünüyor.

-Hayır, hiç de kolay değildir. Üçüncü, dördüncü selâmlardan îtibâren, yorgunluk sebebiyle kollar düşebilir. Tabiî bu genç semâzenler için kolay, yaşlılar için nisbeten zordur.

Belli bir süre sonra, son derslere yakın tennûre giyer.

- Tennûre, semâ yaparken giyilen, o bildiğimiz beyaz uzun

elbise değil mi?

- Evet, çoğunlukla beyazdır ama renkli olanı da vardır. Eski semâzenlerden Ziyâ Bey'in tennûresi neftî yeşildi. Benim tennûrem ise, Sâmiha Annenin isteği ile, hafif turuncuya bakan sarı renkli idi. Konak'ta oturan Mahpeyker Hanımın annesi, rahmetli Muazzez Hanım dikmişti.

- Tennûre hangi parçalardan oluşur?

-Tennûre, uzun etek, kolsuz V yaka bağrı açıktır. Üzerine uzun kollu yelek (destegül) giyilir. Destegülün sağ eteğinin ucunda uzunca bir şerit (yaklaşık 30 cm kadar) vardır ve kuşağa bağlanır. Tennûrenin üzerine, bele sarılan yaklaşık 10 cm enindeki bu kuşağa "Elif-î nemed" denir. Bol olan tennûrenin belini sıkar, küçük pileler oluşur. Tennûrenin eteğinin ucuna, çepeçevre, 10 cm eninde keçe dikilmiştir.

-Açılsın diye mi?

-Hayır, çok açılmasın diye. Keçe tennûrenin çok açılmasını ve yukarı kalkmasını engeller.

-Tatlı bir uçuş sağlar yâni…

-Evet.

Semâzen on-on birinci derslerde tennûre giyer. Meşk esnâsında tennûreyi giyince biraz şaşırır.

-Şaşırmaktan murat nedir?

-Alışkın olmadığından nasıl döneceğini bilemez. Çünkü tennûre onu önce bir savurur. Semâzen bocalar, sonra alışır.

-İçinde içlik vardır değil mi?

-İçinde don vardır. Ona don denir.

-Kafaya takılan uzun serpuşa ne diyoruz?

-Ona sikke diyoruz. Sikke hemen giyilmez, ancak tekbirlendikten sonra giyilir. Şeyh Efendi veya Aşçı dede tekbirler.

-Aşçı dede kimdir? Yemek yapan kişi midir?

-Evet yemek de yapar, mutfaktan sorumludur. Yeni gelen müptedî dervişler orada yetişir. Aşçı dede Mevlevîlerde ikinci kişidir. İcrâ makāmıdır. Şeyhin adına birçok işi o yapar. Mevlevîlerde hilâfet genelde babadan oğula geçer. Oğul bâzen çok gençtir. Bu durumda bütün yükü Aşçı dede taşır. Çileye soyunanlar Aşçı dedenin nezâretinde işe mutfaktan başlar. Her türlü eğitim orada başlar. Soğan soyar, bulaşık yıkar, sofra kurar, ortalığı süpürür, helâları temizler, vs.

-Yâni, Mevlevîlik terbiyesinin alındığı yer mutfaktır, öyle mi?

-Evet. Âdab, erkân orada öğrenilir. Şeyh Gālib'in Mevlevîhâne'deki mutfak (ki matbah denir) hakkında uzun bir manzûmesi vardır. Matbahın ne olduğunu anlatır orada… Şiirine,

Muallâ dûdmân-ı evliyâdır matbah-ı Monlâ
Dil ü câna ocağ-ı kîmyâdır matbah-ı Monlâ

Mısrâlarıyla başlar ve,

Olup âdem safâsın sürmedim Gālib o Firdevsin
Dahi hâlâ gözümde tûtiyâdır matbah-ı Monlâ

diye tamamlar. Diyor ki:

Mevlânâ'nın mutfağı evliyânın yüce ocağıdır.
Mevlânâ'nın mutfağı gönül ve câna kimyâ ocağıdır.
Ey Gālib, âdem olup o Firdevs cennetinin safâsını süremedim
Mevlânâ'nın mutfağı hâlâ gözümde sürme gibidir (hakîkati gösteren)

- Semâ meşki tamamlandıktan sonra ne yapılır?

- Meşk tamamlanınca dervişin sikkesi tekbirlenir.

- Sikkeyi kim tekbirler?

-Umûmiyetle Aşçı dede mutfakta tekbirler. Şöyle: Aşçı dede postunda oturur. Dedeler ve dervişler yerlerini alır. Müptedî hocasının (semâ dedesi) ardından gelir, Aşçı dedenin elini öper. Aşçı dede duâ eder. Sikkeyi iki eliyle tutarak yüksek sesle üç defa tekbir getirir, sonra bismillah der sikkeyi öperek niyaz eder ve dervişin başına giydirir. Derviş, aşçı dedenin ve hâzırûnun ellerinden öper ve hayır duâlarını alır. Böylece sikke tekbirlenmiş olur.

-Semâ esnâsında göz kapalı mıdır?

- Hayır kapatılmaz. Tam açık da olmaz. Göz süzülmüş şekilde bakar. Semâzen etrâfı görmelidir.

-İnsanın başı dönmez mi?

-Allah'ın bir lütfu, insanın başı dönmez.

-Yalnızken biraz daha kolay görünüyor. Aynı alanda birkaç kişi dönerken nasıl birbirlerine çarpmıyorlar?

-İşte biraz da onun için gözü açık olacak. Bir de eteklerin birbirine değmemesi lâzım. Bunun temîni için Şeyh Efendi'den başka bir de semâzenbaşı vardır. Onun vazîfesi, hangi semâzenin nerede duracağını ayarlar, çarpışma ihtimâli söz konusu ise engeller.

-En fazla kaç kişi semâ yapabilir. Sınırlama var mıdır?

-Yoktur ama 10-12 kişi semâ yapabilir.

-Âyinin yapılabilmesi için en az kaç semâzen olmalıdır? Bunun bir asgarî haddi var mıdır?

-Yoktur ama tek kişi ile de yapılmaz. Şeyh Efendi, semâzenbaşı, mutrib ve semâ eden en az dört kişi. Yâni, semâhâneyi doldura-

cak kadar. Büyük semâhânelerde 10 semâzen olabilir. Ha başka türlü de olabilir. Nasıl? Meselâ Rifâî tekkesinde zikir esnâsında bir kişi semâ eder. Bir de zikredenler var. O zaman mutrib vs olmaz. O kişi okunan ilâhîlerle semâ eder. Ümmü Ken'an Dergâhında Eczâcı Ahmed Bey – o zamanlar genç imiş- zikir esnâsında semâ edermiş.

-Semânın günü, saati, ayı var mıdır?

-Hayır. Ama âyinler dergâhlarda haftada bir gün yapılır.

-Perşembe günleri mi?

-Hayır. İstanbul'da hatırladığım kadarıyla beş Mevlevîhâne vardı: Kasımpaşa, Üsküdar, Galata, Yenikapı… Bir de Eyüp'te Bahâriye var, beş. Kendi aralarında anlaşmışlar, her biri bir başka günde yapıyor. Faâliyetler çakışmasın diye…

-Semâ'nın halka açık olmasının sebebi nedir?

-Dergâhların kapısı halka açıktır. Herkese… Her dîne, her cinsiyete…

-Semâya çıktığınız zamandan hatırladığınız şeyhlerden, dervişlerden, Aşçı dedelerden biraz bahseder misiniz?

-Dergâhlar 1925'te kapatılmış. Benim dersim 1956'da. O zamanlar eski Mevlevîlerden, şeyhlerden, dervişlerden hayatta olanlar vardı. Ben, Sâmiha Annemizin delâletiyle bâzılarını tanıyabildim. Konya'daki ilk âyinlerde hep o eski Mevlevîler var idi. Gençler de vardı; Sivaslı Mehmed Dede, üç oğlu ile gelirdi. Rusûhî Baykara'nın oğlu Bâkî 10-12 yaşlarındaydı. Selman Bey (Tüzün)'in oğlu Hüseyin Tüzün lise talebesiydi. Ahmet Bîcan Kasapoğlu'nun yeğeni Mahmut da o yaşlardaydı. Benim hocam Bâhir Bey (Şereftuğ) de bir Mevlevî dervişi idi. Kendisi denizci albay idi. Şeyhi vefat edince Kenan Rifâî Hazretlerine intisap etmiş. Benim tanıdıklarımdan Bahâriye

Mevlevîhânesi son şeyhi Mithat Bahârî Beyi İstinye'de ilk defa 1956' da icrâ edilen Mevlevî âyininde, şeyh postunda gördüm. Sonra Konya'daki törenlerde de posta oturmuştu. Benim mukābelemde de şeyh postunda idi.

-Sizin mukābeleniz, sikkenizin tekbirlendiği merâsim mi demek?

-Hayır hayır… Deminki bahis yarım kaldı; bir semâzenin eğitimi bitince mutfakta bir duâ yapılır. O duâ ile semâzen orada dokuz çark atar, tennûre giyerek. Eğer varsa birkaç semâzenle birlikte. Böylelikle o kişi semâzen olur. Her semâzen için husûsî bir âyin yapılmaz. Yalnız Şeyh Efendinin oğlu için bir âyin yapılır. Buna "müptedî mukābelesi" denir.

Benim 1956'da gördüğüm böyle bir âyindi işte. Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhi Abdülbâki Efendi'nin iki oğlundan biri Rusûhî Baykara'nın tek bir çocuğu vardı: Bâkî. On yaşlarında idi. Ona, eski bir Mevlevî olan Ahmet Bîcan Kasapoğlu semâ dersi vermiş. Dersini tamamlamış. Babası da istemiş ki, çocuğu için müptedî mukābelesi yapılsın. Fakat o devirde bunlar yasak, böyle bir tören alenî ve mevlevîhânede yapılamaz. Geniş bir salona ihtiyaç var. Nerede yapılsın diye araştırırken, Neyzen Halil Can Bey'e bahsediyor. Onun da aklına Ekrem Hakkı Ayverdi Bey geliyor. Onlar da İstinye'de Pâkize Hanım Yalısı diye bir yalıda kalıyorlar, o sıra... Ekrem Bey'e sorunca, o da memnûniyetle kabul etmiş.

İşte o yalının denize nâzır geniş salonunda bu âyin yapıldı. Sâmiha Anne bize de lütfettiler, ben de orada ilk defa bir Mevlevî âyini gördüm. Eski Mevlevîleri de orada gördüm. Önce şeyh efendi (Mithat Bahârî Beyefendi) *Mesnevî*'den bir bölüm okudu ve şerhetti. Ardından âyin başladı; zarif, estetik, insanı hayallere sürükleyen bir merâsim… Orada bulunan herkes gibi ben de çok duygulandım.

Âdeta bir rüyâ gibiydi. Sonradan hangi bestekârın hangi âyini okunmuştu, hiç hatırlayamadım.

-O zamanlar böyle bir âyin yapmak serbest miydi?

- Hayır, bu kānunlara aykırı bir şey, bir suçtu. O sebeple pek az kişi dâvet edildi.

- Konya'da Şeb-i Arus merâsimleri ne zaman yapılmaya başlandı?

-Konya'da, sanıyorum 1946'da, bir sinema salonunda Hz. Mevlânâ'yı anma töreni tertiplenmiş. Bu toplantıya vâli, belediye başkanı, şehrin ileri gelenleri, dışarıdan birkaç neyzen vs. katılmış. Salon o zaman hınca hınç dolmuş ve her yıl bu toplantı tekrar etmiş.

Sanırım 1954'de, Sâmiha Hanım, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin dâveti ile Konya'ya gitmiş. Hz. Mevlânâ'nın türbesinin semâhânesinde bir Mevlevî âyini yapılmış ve arşiv için filme alınmış. Ondan sonra muhtemelen 1955 yılında Halkevinin sahneli salonunda toplantı yapılmış. Programa Mevlevî âyini de eklenmiş. Ama "Mevlevî Âyini" değil "Semâ Gösterisi" denilmiş. Tam bir âyin değil iki selâm yapılmış. Başlarına bir şey gelmesin diye…

-Siz ne zaman, kimden ders aldınız?

-1956 yazında Sâmiha Annenin lütfu ile haftada bir Bâhir Bey'den semâ dersi almaya başladım. Semâ dedem bana, "semâdan önce sulu şeyler yeme, başın dönmesin, mîden bulanmasın" demişti. Ben de Cihangir'den geliyorum. Tramvaya binip tıngır mıngır Fâtih'e geliyorum. Akdeniz Caddesi'nin başında inip oradaki simitçiden bir simit alıp yiyerek caddeden aşağı iniyorum. Vatan Caddesi'ne yakın Kamer Düğün Salonu üstündeki Kamer Apartmanına (maalesef şimdi yıkıldı) geliyorum. Hocam, hanımı, kızı, oğlu, gelini ve torunuyla burada oturuyorlardı. Bütün meşklerimiz onun evinde

yapıldı.

-Peki Konya'da nasıl devam etti?

-1956 yılında Sâmiha Anne de Konya'ya dâvet edildi. Zannederim, orada bir konuşma yaptı. Ben de gitmiştim; şimdi nasıl gittiğimi hatırlamıyorum. Dört selâmlık bir âyin yapıldı, ben de kulisten seyrettim.

-Yine "Semâ Gösterisi" diye mi?

- Evet, her seferinde "Semâ Gösterisi" diye yazıldı ve îlân edildi. 1957'ye gelindiğinde benim derslerim tamamlandı. Sâmiha Anne benim için de bir Müptedî Mukābelesi yaptırdı. O sene İstinye'deki büyük evde değillerdi. Daha küçük bir evin yine nisbeten büyük bir salonunda benim için de merâsim yapıldı. Yine Mithat Bahârî Bey geldi. Mithat Bey Konya'da da bulunurdu. *Mesnevî*'de "Semâ Nedir Bilir misin?" diye bir bölüm vardır. O okundu. Usûlden semâ hocasına Sâmiha Annem benim nâmıma hediye aldı. Hocam geldi, Nâzik Hanım. Annem geldi. Ben çekindiğimden anneme bile haber vermemiştim. 1957'de Konya'ya ben de semâzen olarak gittim. Oraya gidiş de çok eğlenceli idi. Kāfileye husûsî bir vagon ayrılıyor, çala çığıra gidiyoruz. Şakalaşarak, çocuklar gibi şen giderdik. 1963'e kadar, (bir yıl hâriç, ki askerdim) Konya'daki merâsimlerde semâya çıktım. Ayrıca benim sikkem Konya'da tekbirlendi. Hz. Mevlânâ'nın türbedârı Mehmet Dede tekbirledi benim sikkemi.

- Sâmiha Ayverdi başka arkadaşlarınıza da semâ dersi aldırdı mı?

-Evet, Sâmiha Ayverdi tanıdığı gençleri teşvik ederdi. Kemal Aren başladı. Burnunda et vardı, tamamlayamadı. Torunu Sinan (Uluant) gözlük kullandığı ve başı döndüğü için yapamadı. Makine

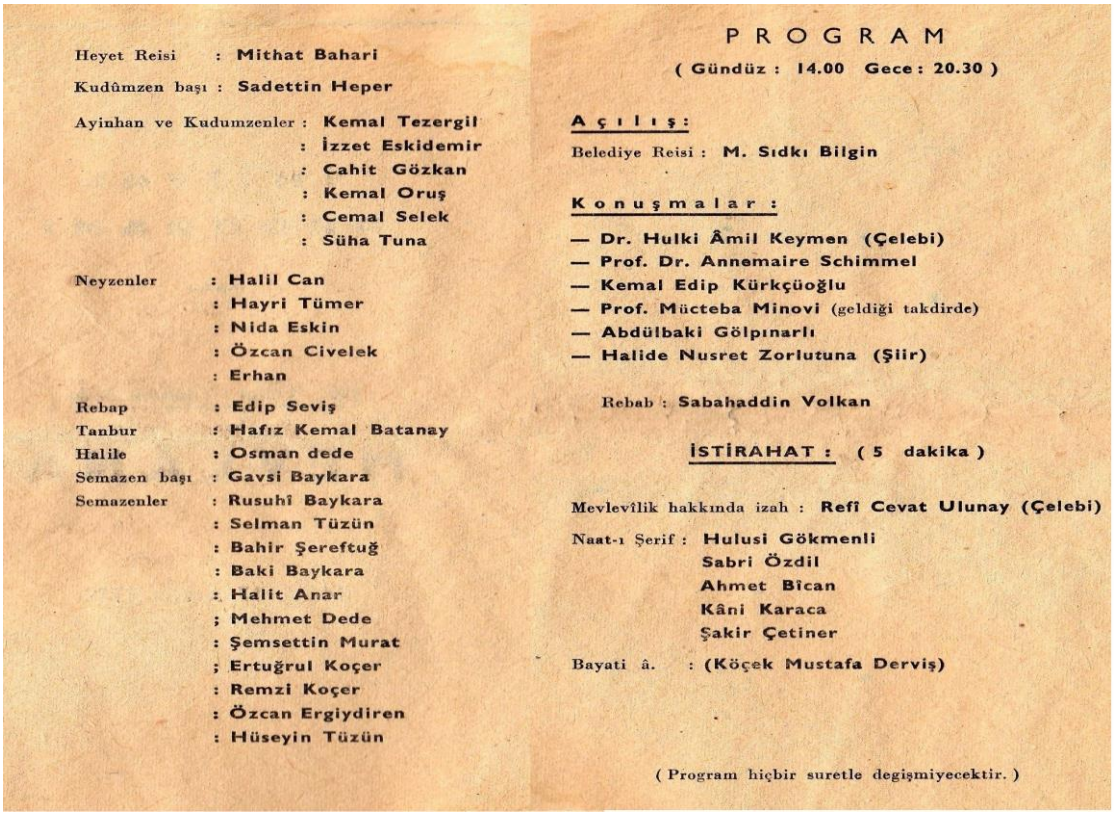

Heyet Reisi : Mithat Bahari
Kudûmzen başı : Sadettin Heper
Ayinhan ve Kudumzenler : Kemal Tezergil
: İzzet Eskidemir
: Cahit Gözkan
: Kemal Oruş
: Cemal Selek
: Süha Tuna
Neyzenler : Halil Can
: Hayri Tümer
: Nida Eskin
: Özcan Civelek
: Erhan
Rebap : Edip Seviş
Tanbur : Hafız Kemal Batanay
Halile : Osman dede
Semazen başı : Gavsi Baykara
Semazenler : Rusuhî Baykara
: Selman Tüzün
: Bahir Şereftuğ
: Baki Baykara
: Halit Anar
; Mehmet Dede
: Şemsettin Murat
; Ertuğrul Koçer
: Remzi Koçer
: Özcan Ergiydiren
: Hüseyin Tüzün

PROGRAM
(Gündüz : 14.00 Gece : 20.30)

Açılış:
Belediye Reisi : M. Sıdkı Bilgin

Konuşmalar :
— Dr. Hulki Âmil Keymen (Çelebi)
— Prof. Dr. Annemaire Schimmel
— Kemal Edip Kürkçüoğlu
— Prof. Mücteba Minovi (geldiği takdirde)
— Abdülbaki Gölpınarlı
— Halide Nusret Zorlutuna (Şiir)

Rebab : Sabahaddin Volkan

İSTİRAHAT : (5 dakika)

Mevlevîlik hakkında izah : Refî Cevat Ulunay (Çelebi)
Naat-ı Şerif : Hulusi Gökmenli
Sabri Özdil
Ahmet Bîcan
Kâni Karaca
Şakir Çetiner
Bayati â. : (Köçek Mustafa Derviş)

(Program hiçbir suretle degişmiyecektir.)

1958 yılı Konya Şeb-i Arus programı

Mühendisi Ömer Yılmaz, benden sonra ilk semâzen olan, odur. Ondan sonra Bayram Yüksel, Orhan Büyükaksoy, Zeki Ermumcu, Sîret Kaytaz, Aydın Yüksel semâzen olarak Konya'daki âyinlere katıldılar. Ayrıca Yusuf Ömürlü âyinhan, Dinçer Dalkılıç rebabzen, merhum Erhan Altıntaş neyzen olarak iştirak etmişlerdi.

-O günlere dâir hâtıralarınız?

-Tabiî, pek çok, âyinden sonra otelde bir fasıl oluyordu ki dille

târifi imkânsız.

-Her semâzen semâ öğretebilir mi?

-Hocası izin vermişse, evet. Yazılı değil ama şifâhî. Hocam bana izin vermişti, yazılı değil, şifâhî olarak. Bir tarihte ders vermeye başladım, ama tamamlayamadım, hastalanmıştım.

-Semâ tahtasının büyüklüğü ne kadardır?

-Yaklaşık 80x120 cm. kadar. Ceviz ağacından.

-Dikdörtgen midir?

-Evet, hocam bir semâ tahtası yaptırmıştı. Daha sonraları Galata Mevlevîhânesine hediye etmişti. Bir müddet teşhir edildi, sonra yok oldu gitti. Ders vermeye başladım ama tamamlayamadım. Uzun bir hastalık geçirmiştim. Bu da bir nasip…

-Mevlevîlik hakkında başka neler söylersiniz?

-Mevlevîlik, bilhassa Osmanlı devrinde îman ve kültür hayâtımızda çok ehemmiyetli bir mevkiye sâhip. Yahyâ Kemâl'e sormuşlar, eski Türkler nasıl yaşarlardı? "Pilav yerler, *Mesnevî* okurlar, cihâd ederlerdi" diye cevap vermiş. Mevlevîler *Mesnevî*'ye "Mağz-ı Kur'an" yâni, "Kur'ân'ın özü" diyorlar. Mûsıkîmizin dev bestekârları, klasik şiirin büyük şâirlerinin ekseriyeti bu ocaktan yetişmiş. Meselâ; bestekâr İsmâil Dede Efendi, Dîvan şâiri Şeyh Gālib gibi… San'at, ilim, irfan, âdâb-ı muâşeret, bu ocaklarda neşvünemâ bulmuş ve halka mâlolmuştur.

-Sizin gördüğünüz dedeler var mı?

-Evet var. Birincisi Bahâriye Mevlevîhânesi Şeyhi Mithat Bahârî Beyefendi. Ondan başka üç dede daha gördüm. Birincisi mutrıba katılıp halîle vuran Osman Dede. İkincisi Konya'da Türbedar

Mehmet Dede. Üçüncüsü Konyalı Süleyman Dede. Onların vefâtından sonra başka dede kalmadı. Dedelik bitti; ama nasıl oluyor bilmiyorum, sonradan bâzı dedeler zuhur etti. Dergâhların kapanmasıyla dedelik müessesesi de sona ermişti. Tanıdığım bu dede efendiler yüksek tahsilli, çok mârifetli, kültürlü, fevkalâde insanlardı. Bugün onlardan hiçbiri hayatta değil.

-Verdiğiniz bilgiler için çok teşekkür ederiz efendim.

Aziz okuyucu, muhakkak ki semâ ve semâzen bu kadar kısa bir mülâkatta ne tam olarak anlatılabilir, ne de tam olarak anlaşılabilir. Ancak, bu vesîle ile semâ ve semâzen mefhumları hakkında bir tecessüs uyanır ise ne mutlu bize! Bu tatlı sohbeti büyük şâir Yahyâ Kemal'in "İsmâil Dede'nin Kâinâtı" isimli müthiş şiiri ile taçlandırmak isteriz:

"Mesnevî şevkini eflâke çıkarmış nâyız
Haşre dek hem-nefes-i Hazret-i Mevlânâ'yız.

Sîne sûrâh-be-sûrâh kanar vecdinden
Teşne-i zevk-i ezel leb-be-leb-i sahbâyız

Şeb-i lâhûtda manzûme-i ecrâm gibi
Lâfz-ı bişnev'le doğan debdebe-i mânâyız

Meyi peymâne-be-peymâne döken sâkîden
Yine peymâne diler neşve-i ser-tâ-pâyız

Şems-i Tebrîz hevâsiyle semâ' üzre Kemâl
Dâhil-i dâire-i bâl ü per-i Monlâyız"

1959 Konya Şeb-i Arus hâtırası. Soldan sağa: Yusuf Ömürlü, Dinçer Dalkılıç, Özcan Ergiydiren, Zeki Ermumcu, Merhum Erhan Altıntaş.

Nizâmî Nefesli (1907-1987)

Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar

I

Vefâtının ardından bunca yıl geçmesine rağmen, aziz hâtırasını hâlâ içimde canlı tuttuğum bir âile büyüğüm, Mehmed Nizâmeddin Nefesli'ye karşı şükran borcumum ifâdesi olan bu yazı ile belki bir ihmâlimiz günışığına kavuşmaktadır. Söz konusu ihmal, bizim toplumsal duyarsızlığımızın ifâdesi olarak, ölülerimizi sâdece toprağın merhametine bırakıp, unutmuş olmamızdan kaynaklanıyor. Ölülerimizi bir mezara defnettikten sonra, bilhassa İstanbul mezarlıklarında, eğer korumalı değillerse, aradan geçen otuz- kırk sene sonra, önce mezar taşı kırılıyor, bir müddet bekleniliyor, ziyâretçisi olmayan mezarlar, daha sonra mezar mafyası diyeceğim güruh tarafından ranta dönüştürülüyor. Mezarı ve hâtırası âilesi ve toplum tarafından silinen ölüler, sâdece okunan bâzı hatim duâlarında ve mevlitlerde topluca bir 'Fâtiha' ile anılıyor, rahmete kavuşuyor. Hepsi o kadar! Oysa epey zamandır, vefâ duygusunun müteveffâ olduğunun idrâkiyle, üzerimize çökmüş olan bu nisyan bulutunu, bir ucundan, bir nebze olsun, unutulmuş bir kimse üzerinden kaldırmanın düşüncesi içerisindeydim. Zarif bir insan, duygu yüklü bir şâir, kendi ikliminde huzur içinde soluklanmış, âlemle ve insanla barışık, buna mukâbil, bilinmek gibi bir endîşesi olmamış, su karışmadık bir melâmet erinin üzerine bir ışık huzmesinin salınmasının zarûretine inanmıştım. Bu duygularla, yetişme yıllarımdan îtibâren husûsî sohbet ve nasîhatları ile yol gösterici olmuş bir âile büyüğümü, bu gönül insanını anmak istiyorum.

Nizâmî Nefesli, dedem Yusuf Bahri Nefesli'nin ağabeyinin oğlu idi. Amca-yeğen arasında gıpta edilecek bir saygı ve sevgi bağı vardı. Bu bağlılığın muhtevâsını, dedemin vefâtı ertesinde kendisiyle gerçekleşen rû-be-rû sohbetlerimizde öğrendim. Ortaya çıkan tablo şaşırtıcı idi. Sırlı bir velî olan dedem, hakîkî yüz çizgilerini âile içerisinde bu sevgili yeğenine göstermiş, ama evlatları bundan mahrum kalmışlardı. Nizâmî Bey, ayrıca bana ihtiyaç duyduğum bilgileri, dedem merkezli anlatmasıyla, Fâtih Türbedârı Ahmed Amîş Efendi ve çevresini de tanımak imkânına kavuştum. İşte bu yüzden, kendisine karşı kalbim hep şükran duygularıyla dolu kaldı ve onu vefâtı ertesinde hiçbir zaman toprağın merhametine teslim etmedim. Dolayısıyla, kalemimden dökülen bu kırık dökük satırlar, bir borç ödeme olsa bile -ki bu işin özelidir- eski Türk âile geleneğinde var olan bir uygulamanın, yetişkinlerin yetişmekte olan âile üyelerini, sohbet yoluyla, nasıl terbiye ettiklerinin şâhidi olduğum için, yaşadığım bu müstesnâ ikrâm, bu güzel geleneğin devâmına yaptığı vurgu ile de hepimize hitap edecektir.

II

Mehmed Nizâmeddin Nefesli, 25 Ekim 1907'de Yozgat, Akdağmadeni'nde dünyâya geldi. Babası, Yozgat'ın merkez köylerinden Büyüknefes köyünden, yıllar öncesinden Yozgat'a göçmüş bir âilenin evlâdı, Ahmed Efendi'nin oğlu Mehmed Sâdeddin Efendi'dir. Nizâmî Bey'in kendisinden bir yaş daha küçük, Burhâneddin isminde bir erkek kardeşi vardı. Mekteb-i ibtidâî ve rüşdiye sonrası tahsîlini Yozgat İdâdîsi'nde tamamladı. Daha idâdî tahsîli devam ederken, posta müvezziliğine başladı. Bu meyanda, otodidakt tahsil yolunu izleyerek kendisini yetiştirdi. İlk gençlik yıllarından îtibâren rakik kalbinin sesini şiirde aramaya başladı. Hece vezniyle yazdığı şiirler ilk kez, 1934 yılında *Yayla Kızı* adıyla kitaplaştı. Mustafa Ke-

mâl Atatürk'ün 3 Şubat 1934'te Yozgat'ı ziyareti ise hayâtını değiştirdi. O gün Yozgat Halkevi'inde, Atatürk için yazdığı şiirin okunmasıyla, dikkatleri üzerine çekti. 'Gāzi'nin Resmine' başlıklı şiiri şöyledir:

"Çırağı söndürülmüş karanlık bir vatanı
Işıkla dolduranın şu büyük armağanı
Hürmetle asılırken bu ülkü mâbedine
Eğildi başlarımız binbir minnetle yine
Sayması gurur veren: İnönü, Dumlupınar
Eşsiz inkılâbınla daha bin mûcizen var:
Bilginin güneşine cehâleti boğdurdun
Bir avuçluk on yıla asırları doldurdun
Anayurdu süslüyor, bin fabrika bacası
Ergani'den geliyor, medeniyet nârası
Yükselişte cihâna dehân örnek olacak
Türk adı anılınca, akan sular duracak
Yanında cüce kalır târihteki büyükler
Gāzi; ancak, seninle iftihar eder Türkler!..
Rûhumuzu bağladık kurtarıcı ismine
On beş milyon Türk kalbi çerçevedir resmine"[1]

Atatürk'ün huzûrunda bu şiiri "çok kuvvetli bir inşâda mâlik olan Kâzım Bey [okudu ve] Nizâmî'nin hakîkaten güzel olan [bu] şiirinin kuvvetini artırdı."[2] Okunan bu şiir Atatürk'ün beğenisini kazanmıştı. Gāzi Paşa, bu şiiri yazanı görmek istedi. Bu bağlamda,

---

[1] Y. Göksoy (der.), *Atatürk ve Yozgat*, (Yozgat, 1973), sf. 8. Nizâmî Nefesli, Atatürk'ün vefâtı üzerine de bir şiir yazmıştı. 'Bâsübâdelmevt' başlıklı bu şiiri bu çalışmamıza alıyoruz:

"Artık dünya kaybetti büyüklük güneşini
Bu ihtiyar yer ve gök görmemiştir eşini
Atam, gelmiş ve gelecek yücelerden yücedir
Onun ismi olmayan her büyüklük cücedir
Sen ölmedin Atatürk, kalbi durdu zamanın
Bâkidir Türk milleti, Bâkidir armağanı
Ölüp de yaşayanlar ona gıpta ederler
İşte buna hakîkî 'Bâsübâdelmevt' derler"

[*age.,* sf. 11].

[2] *Age.,* sf. 8.

S.B. Kapusuzoğlu'nun yazdıkları yolumuzu aydınlatacaktır:

> "…Gāzi, şiiri dinledikten sonra, genç şâir Nizâmî Nefesli'ye kendisinin bir arzusu olup olmadığını sorar. Nizâmî Nefesli de, 'sıhhatinizi dilerim Paşa Hazretleri. Ancak, bir memûriyet ricâ ederim' diye karşılık verir. Gāzi; 'Bu delikanlıyı posta memuru yapın' diye tâlimat verir. Emrin îcâbı yerine getirilir."[3]

Nizâmî Bey, Atatürk'ün emir ve işâretleri doğrultusunda posta idâresindeki görevine başlar. Buradaki görevini, 1972 yılındaki emekliliğine değin sürdürecektir.

Epey bir vakittir post-telgraf idaresinde beklediği memûriyete kavuşan Nizâmî Nefesli, görevi gereği yurdun muhtelif yerlerinde, bu arada, Bursa, Kütahya ve Eskişehir'de görevde bulunmuştur.[4] 1951 yılında, Çamlıca (Kısıklı) Postahânesi'ne müdür olarak atandı. Burada, 26 Nisan 1969 tarihine değin görevde bulundu. Daha sonra, Şişli PTT idâresi şefliğine getirildi ve buradaki görevini Ekim 1972'de tamamlayarak emekli oldu.

1928 yılında, Esmâ Nefesli ile evlendi. Dilşâd, Sâime isimlerinde iki kerîmesi ile Tevfik Yaşar isminde bir erkek evlâdı oldu. Emekliliğinde, Bağlarbaşı, İcâdiye'deki saâdethânesine çekildi. Emeklilik günlerinde, ağırlıklı olarak, şiirle meşgul oldu. Bu meyanda çeşitli dergilerde çıkan şiirlerini bir kitapta topladı. *Gönüller Uğrası* başlıklı şiir kitabı, 1986 yılında yayımlandı. İstanbul, Üsküdar'daki Numûne Hastahânesinde gördüğü tedâvînin ardından, 1987 yılı başlarında vefat etti.

---

[3] S.B. Kapusuzoğlu, *Bozoknağme,* (Ankara, 2009), sf. 260.

[4] Nizâmî Nefesli'nin memûriyet hayâtını gösterir sicil belgelerini PTT arşivinden derleyen değerli öğrencim PTT Başmüdürlüğü şeflerinden Sayın Makbûle Akyol'a teşekkürlerimi sunarım.

III

Nizâmî Nefesli'nin, gerek PTT idâresindeki memûriyeti esnâsında gerekse emeklilik günlerinde şiirden hiç kopmadığı görülüyor. Şiir, onun dış âlemle temâsının en esaslı ve somut vâsıtasıydı. Ayrıca, araştırmaları sonucu bâzı unutulmuş Yozgatlı halk şâirlerinin konu edildiği kısa monografileri kaleme aldı. Şiirleri, Yozgat'ta çıkan *Bozok* gazetesi ile *Posta-Tel, Türk Basın Birliği* ve *Sevgi Dünyası* dergilerinde, folklor ve halk şâirlerine ilişkin yazıları ise *Türk Folklor Araştırmaları* dergisinde yayımlandı. [5] Şiirleriyle, 1971'de, Türk Basın Birliği'nce verilen 'altın rozet' armağanına lâyık görüldü. Bâzı şiirleri bestelenmiştir. Bilebildiğimiz kadarıyla, bir şiiri T. Karagöz tarafından segâh makāmında,[6] bir diğer şiiri, 'Niyaz' ya da 'Yâ Rab Senin' başlıklı ilâhîsi de Dr. Refet Kayserilioğlu tarafından hicaz makāmında bestelenmiştir.[7]

Taşıdığı rûhi-mistik eğilimlerini, hassas ve rakik kalbinin yönlendirmeleriyle, şiirin gizemli mûsıkîsine emânet etmiştir. Aynı duygularla, insana ve tabiata açılan Nizâmî Bey, doğanın güzelliği ile bâzı yerleşim yerlerinde, ata ocağı Yozgat'ta, Yozgat Çamlığı'nda, İstanbul'un Çamlıca'sında, Emirgân ve Muratdağı'nda hep ortak bir duyguyu, mekânın rûhunu aradı. Bâzı şiirlerine de yurt sevgisini işlemiştir. Görünen odur ki, Nizâmî Nefesli şiirlerinde pergelin çivili ayağı, aşk, sevgi gibi irrasyonel unsurlara çakılmıştır. Burada, İslâmî tasavvufun ince hakîkatlerini, Yûnus gibi yalın bir Türkçeyle şiirlerine taşımıştır. Esâsında, onu bir halk şâiri olarak tanımlamak mümkündür. Hece vezni ile yazdığı şiirlerinde, arı-duru bir Orta Anadolu çizgisini sürdürmüştür. Bu doğrultuda onu, Yûnus Emre'yi Âşık Veysel'e bağlayan, uzun soluklu yolun günümüzdeki tâkipçilerinden biri

---

[5] Cf. *Yozgat Kataloğu,* II, (İstanbul, 1991), sf. 552.
[6] Cf. *Segâh-Düyek,* (1997), sf. 1.
[7] N. Nefesli'den A.G. Sayar'a 15.VIII. 1969 tarihli mektup (A.G. Sayar arşivi).

olarak değerlendirmekte bir beis olmasa gerektir. Şiirlerinde işlediği mistik duygunun özünü ise onun şu özlü mısrası açıklayacaktır:

"Sevgi tartar terâzimiz"[8]

Eğer bir kimsenin terâzisi sevgi tartıyorsa, onun pazar muâmelâtıyla, maddî dünyânın alışverişi ile alâkası yoktur, demektir. Şiirlerine damgasını vuran sevgi kavramı, içselleştirilmesi gereken bir hedeftir, onun tâkipçisi olduğu bir dâvâ hükmündedir. Nitekim şu dizede dile getirdiği gibi:

"Nefesli'nin dâvâsı
Sevelim sevilelim"[9]

Bir başka şiirinde ise, Allah'a yakarışı şöyledir:

"Tanrım budur hep niyâzım
Nefesli'ye sevginden ver,
Sevginden ver"[10]

Dolayısıyla, sevgi eksenli şiirlerinin son merhalede ulaşacağı durak Allah sevgisi olacağı için, sevgi; âyettir, ibâdettir ve saâdettir. Tıpkı şu şiirinde dile getirdiği gibi:

"Sevgi nurdan bir âyettir
Bulana saâdettir
Sevgi bir ibâdettir
Sevgiye gel sevgiye"[11]

Bir başka şiirinde de şöyle seslenecektir:

"Nefesli'den dosta selâm
Dört kitapta kutsal kelâm
Yaptığımız düğün bayram
Sevgi imiş, sevgi imiş"[12]

---

[8] N. Nefesli, *Gönüller Uğrası,* (İstanbul, 1986), sf. 48.
[9] *Age.,* sf. 44.
[10] *Age.,* sf. 46.
[11] *Age.,* sf. 36.

Nizâmî Nefesli'ye göre "sevgi, ilâhi bir ölçüdür. İnsanların nitelikleri ve gönül değerleri onunla ölçülür."[13]

II

Nizâmî Nefesli, Çamlıca (Kısıklı) Postahânesi'nde görevde bulunduğu sıralarda, 1959 yılı öncesinin yaz aylarında dedemle birlikte onun ziyâretine giderdik. O yıllarda ben, bir ilkokul öğrencisiydim. O günlerden hâtıramda kalanların başında, dedemin Kısıklı Câmii'nde namaza gidişi, daha sonra Nizâmî Bey'le Selâmi Ali Efendi'nin merkadini ziyaretten sonra, kenarda bir yer bulup, amca-yeğen sohbetleridir. Ne konuşurlardı, bilmiyorum. Ama kafaları birbirine yakın bir mesâfede, dedem konuşur, Nizâmî Bey de sükût içerisinde dinlerdi. Dedemin vefâtından yıllar sonra Nizâmî Bey, amcasıyla gerçekleşen bu sohbetlerin özünün tasavvuf eksenli konular olduğunu söylemişti, fakat içeriğine dâir herhangi bir bilgi vermemişti. Görüştüğü kimselerden üç kişinin adı aklımda kaldı. Bunlar, Neyzen Tevfik, Abdülbâki Gölpınarlı ve Dr. Refet Kayserilioğlu idi. Ayrıca, bir takvime bağlanmamış, tasavvuf odaklı sohbet meclislerinde de bulunurmuş. Bir görüşmemizde, "benim bâzı tasavvufî sohbetlere katıldığım olmuştur. O sohbetlerde bâzen, sözün bir yerinde, ihtiyârımda olmayarak, yaptığım müdâhaleler, orada bulunanların dikkatini çekerdi. Hatta sohbet sonrasında bana, 'sizin mürşidiniz kimdir?' diye soran da olmuştur. Ama ben, amcamın ismini vermezdim" dediğini hatırlıyorum. Demek oluyor ki, amcası ile yaptığı sohbetler, iç âlemini tezyin etmede, husûsiyle onun tasavvuf vâdîsinde, dolaşmasına rehberlik etmiştir.

Nizâmî Nefesli'nin şiir kitabı *Gönüller Uğrası'*na bir takriz yazan A. Cevdet Canbulat, onunla ilgili yaptığı şu tespitlerinde ne ka-

---

[12] *Age.,* sf. 42.
[13] *Age.,* sf. 77.

dar haklıdır:

> "…Şimdiye kadar tevâzûun alt basamaklarından yukarı çıkmayan, tüm varlığı ile Mevlânâ ve Yûnusların izinde yaşayan Sayın Nefesli…"[14]

Mevlânâ ve Yûnusların izinde yaşamak onu bir tasavvuf sevdâlısı, husûsiyle sırlı bir melâmet eri yapmıştır. Nizâmî Nefesli'nin Mevlânâ ve Yûnus'a olan sevgisi müsellemdi. Nitekim bir Mevlevî canı gibi, bu mübârek zât için yazdığı 'Hz. Mevlânâ'yı Ziyâret: Geldim' başlıklı şiiri, onun bu yüce hamûşa olan susuzluğunu bize anlatmaktadır:

Nur sözlü, güzel yüzlü pîrim
Ne Mecûsî, ne kâfirim
Şeb-i Arus'a misâfirim
Sana geldim, sana geldim

İçimde ne haset, ne kin
Yüreciğim dolu sevgin
Dergâhında semâ için
Döne geldim, döne geldim

Tâ elestten mestâneyim
Neylerdeki terâneyim
Şems nuruna pervâneyim
Yana geldim, yana geldim

Mesnevî'yi mürşit bildim
Bulanıktım, duruldum
Ölü idim, bak dirildim
Câna geldim, câna geldim

Eğer hamsam öldür beni
Çiğsem pişir, yandır beni
Bir zerrenle doldur beni
Sana geldim, sana geldim"[15]

Benzer duygularla, Hz. Yûnus için de yazdığı şiirler; 'Yûnus'a Gel, Yûnus'a' ve 'Yûnus'un Türbesi'nde' ile Yûnus Emre'ye duyduğun aşkını dile getirmiştir. 'Yûnus'a Gel, Yûnus'a' başlıklı şiirinden aktaracak olursak:

---

[14] A.C. Canbulat, 'Sunu', N. Nefesli, *age.,* sf. 3.
[15] *Age.,* sf. 61.

"Arıyorsan kendini
Yûnus'a gel, Yûnus'a
Bulursun umduğunu
Yûnus'a gel, Yûnus'a

Hoşgörüden yanadır
Nur, balkır bir aynadır
Aydınlık bir dünyadır
Yûnus'a gel, Yûnus'a

Aşk nedir, aşk nedir?
Bâtıl nedir, Hak nedir?
Rab sevgisi bak nedir
Yûnus'a gel, Yûnus'a

Sevginin kaynağıdır
Hem coşkun ırmağıdır
Gönlü irem bâğıdır
Yûnus'a gel, Yûnus'a

Aşka yanmış kor olmuş
Hak yolunda nûr olmuş
Gerçeklerle bir olmuş
Yûnus'a gel, Yûnus'a

Yüzyıllardır diridir
Hak erenler eridir
Nefesli'nin pîrîdir
Yûnus'a gel, Yûnus'a"[16]

Bir diğer Yûnus şiirinde de şöyle sesleniyordu:

"Sevgi dolu Yûnus Emrem
Nefesli'ye sen kıl kerem
O ilâhî sırra erem
Bana seni gerek seni"[17]

İslâm tasavvufunda, Allah-insan ilişkisinde, Allah'ın velî kullarına, Hz. Mevlânâ ve Hz. Yûnus Emre'ye olan bağlılığı, aslında, Nizâmî Nefesli'nin bir evliyâ âşıklısı olmasının bir netîcesidir. O, yaşarken de su karışmadık, kendini başarıyla setretmiş Hak-dostlarının sıkı bir tâkipçisiydi. Bir şiirinde geçen şu dize çok anlamlıdır:

"Tanrım bana sevginden ver
Dostlarınla bilişeyim"[18]

Dostlarla bilişmenin, onlara kavuşmanın yolu ise gönlüne girmekten geçecektir. Tıpkı şu dizesinde dile getirdiği gibi:

"Dosta giden bir yol bulduk
Gitmesini bilir isen"[19]

---

[16] *Age.,* sf. 62.
[17] *Age.,* sf. 63.
[18] *Age.,* sf. 46.

Sonra nasıl gidileceğini işâretler:

"Dosta yakın olam dersen
Gel gönüle, gir gönüle"[20]

Yol belli olunca varılacak hedef de belli olacaktır:

"Uzun ince bir yolda
Yürü bir mürşid bul da
Hırstan yıkan, pâk ol da
İnsan'a gel, İnsan'a"[21]

Allah'a açılan yolu ondan dinleyelim:

Nefesli'nin yüzü güler
Niyâz edip bülbül çiler
Tanrım adın anılınca"[22]

Tasavvufî hakîkatlerin sessiz ve iddiâsız tâkipçisi olan bu sırlı Yozgat evlâdı, Yozgat'ta bir kâmil insanın, hem hemşehrisi hem akrânı hem de gönül dostu idi. Her Yozgat ziyâretinde görüşürler, müşterek hâtıraların aydınlığında eskileri hayırla ve rahmetle anarlardı. Bir sohbetimizde Nizâmî Bey, bana Ahmed Şevkî Ergin'in kemâlâtını anlatmış, ona yaşayan velîler içinde mümtaz bir yer vermişti. Ben de bir Yozgat ziyâretimde, Ahmed Şevkî Efendi'yle gerçekleşen sohbette, onun derûni bir şevk ile Nizâmî Bey'in 'Yâ Rab Senin' başlıklı ilâhîsinin son kıtasında geçen şu beyti;

"Bir Nefesli kulcuğun var
Her nefeste adın anar

Ya Rab senin, Ya Rab senin" i okuyuşunu unutamıyorum. Çok etkilenmiştim. Yaşadığım bu güzel 'an'dan İstanbul'a dönüşümde Nizâmî Bey'i haberdâr edince, buyurdular ki; "O, zamânımızın yaşayan en büyük mutasavvıfıdır." Rahmete vesîle olması dileğiyle

---

[19] *Age.,* sf. 60.
[20] *Age.,* sf. 47.
[21] *Age.,* sf. 47.
[22] *Age.,* sf. 58.

Nizâmî Nefesli'nin bu pek beğenilen şiirini buraya alıyorum:

"Muhammed'in nurlu yolu
Ya Rab senin, Ya Rab senin
Gönlüm gözün sevgi dolu
Ya Rab senin, Ya Rab senin

Bahşettiğin sıhhatine
Sonsuz şükür nîmetine
Akıl almaz hikmetine
Ya Rab senin, Ya Rab senin

Bulut, yağmur esen rüzgâr
İsmin okur cümle kuşlar
Akan sular, dağlar, taşlar
Ya Rab senin, Ya Rab senin

Rahmetin var deryâ, ırmak
Günahların yumak, yumak
Şânındandır bağışlamak
Ya Rab senin, Ya Rab senin

Dilde daim sevgin yanar
Bir Nefesli kulcuğun var
Her nefeste adın anar
Ya Rab senin, Ya Rab senin"[23]

Kendisini sönmeyen bir ruh aydınlığında dâimâ hayırla andığım bu meçhul-mâlûm Yozgat evlâdına Cenâb-ı Hakk'ın vâsî rahmetini şükranlarımla niyâz ederim.

[23] *Age.,* sf. 55. Bu şiir ayrıca, *'Pos-Tel',* sayı 321, (1985), sf. 12'de de yayımlanmıştır.

Aşkın Sonsuz İklîminde Batmayan Gün Romanı

Yrd. Doç. Dr. Nurgül Karayazı

Özet: Sâmiha Ayverdi, gelenekten gelen temel ilmî ve irfânî meselelere hâkim ve bu yöndeki bilgi ve tecrübelerini içinde yaşadığı toplumun sorun ve sorgulamalarını göz önünde bulundurarak eserlerinde bir nakkaş titizliğiyle işleyip okuyuculara idrak edilmesi gereken hakîkat nazariyesini hayâtın içerisinde karşılaşılabilinecek olaylar çerçevesinde bir roman hüviyetine bürüyerek nakleden yazarlardandır. Eserlerinde irfânî gelenek ekseninde "aşk", "gönül" ve "tevhid" kavramlarını yeni bir söylem içerisinde ele alıp okuyucuyu söz konusu kavramlar üzerinde düşünmeye sevkeder. Bu çalışmada, yazarın *Batmayan Gün* romanının olay akışını ve fikrî dayanağını özetleyen "aşk" kavramının eserde nasıl işlendiği ve roman kahramanının mânevî tekâmülünde nasıl bir işlevi olduğu eserden örneklerle gösterilmeye çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Sâmiha Ayverdi, Batmayan Gün, aşk, tasavvuf.

Aşk, Arapça aslı "ışk" olup sözlükte, "şiddetli ve aşırı sevgi; sevenin sevgilisinde kendisini yok etmesi; âşıkın yok, yalnızca mâşûkun var olması, her şeyin ondan ibâret olması hâli"[1] gibi anlamlara

[1] Süleyman Uludağ, "Aşk (Tasavvuf)", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, C. 4, s.11; Mahmut Erol Kılıç, *Sûfî ve Şiir*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004, s.171-172; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İkinci Basım, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005, s.48-49; Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, AnkaYayınları, İstanbul, 2005, s.65.

gelir. Bursevî Hazretlerinin ifâdesine göre, *"Lugatte şarmasık tabir olunan bir nevi ağaca aşk (aşaka) derler. Bu ağaç herhangi mahalle sarılacak olursa orasını behemehâl kurutur. Bu sebepten nâmına aşk tesmiye kılmışlardır. Âşıkı cümle taallukāt u alâyıkdan men' eylediği hikmetine mebnîdir."*[2]

Mâhiyetini kelimelerle izah etmenin imkânsız olduğu aşkın türlü tanımları vardır. Hz. Mevlânâ'ya birisi,*"Âşıklık nedir?"* diye sorduğunda o da, *"Benim gibi ol ki, bilesin"*[3] cevâbını vermiştir. Aşkı, "vuslat ve yakınlık makamlarının sonu" olarak ifâde eden Tehânevî, ilâve olarak *"Aşk kalpte vücut bulan bir ateş olup, mahbubdan başka her şeyi yakar; o, yakmak ve öldürmektir, ondan sonrası ise Allah'ın ikrâmı olan sonsuz bir hayattır. O, akıl binâsını yıkan ilâhî bir cinnettir."*[4] der.

Kutsal bir emânet olarak ifâde edilebilecek aşk için mutasavvıflar "tatmayan bilmez" der. Her tadan bilen ise kelâma dökemez. Aşk, bu mânâda kāl değil hâl ilmidir. Belki de sûretten sîrete, zâhirden bâtına, tenden câna, akıldan gönüle yol almaktır. Arayışların nihâî menzili, ona varamayan tüm yollar fânî, onda karar kılmayan tüm çabalar beyhûde gibidir. Aşk kaleme döküldüğünde tek hece, üç harf beş nokta gibi ifâde edilse de kâinâtın gāyesi, mevcûdâtın tek sebebidir. Âriflere göre varoluşun aslı aşktır.[5] "Ben gizli bir hazîneydim. Bilinmekliğimi arzuladım ve mahlûkatı yarattım"[6] kudsî

---

[2] Ömür Ceylan, *Tasavvufî Şiir Tahlilleri*, Kitabevi, İstanbul, 2000, s.176.
[3] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, (trc. ve şerh Ahmed Avni Konuk), (yay. hzl. Selçuk Eraydın, Mustafa Tahralı), Gelenek Yayınları, İstanbul, 2004, C.I, s.127.
[4] Mehmet Demirci, "Mesnevî'de Akıl-Aşk Karşılaştırması", *Selçuk Üniversitesi 4. Millî Mevlâna Kongresi (Tebliğler), 12-13 Aralık 1989*, Konya, 1991, s.154.
[5] Mahmut Erol Kılıç, *a.g.e.*, s.98.
[6] Suyûtî, *ed-Düreru'l-mensûre*, 126; Aliyyu'l-Karî, *Esrâru'l-merfûa*, 273; Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ*, II/191 (hadis no:2016).

hadîsinde beyân edildiği üzere muhabbet, Hakk'ın zuhûra duyduğu bu meyil ve iktizâdan ibârettir.[7]

Türk kültür, edebiyat ve sanatında da aşk konusu gerek mâhiyeti gerekse işlenişi bakımından çok geniş bir rağbete mazhar olarak farklı sahalarda değişik eserlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Mâhiyeti îtibâriyle mecâzî-maddî-beşerî, felsefî ve tasavvufî-ilâhî-hakîkî aşk olarak üç değişik özellikte ele alınan aşk konusu, bunlardan her birinin müstakil veya iç içe işlendiği farklı şekil ve türde edebî eserlerde ortaya konmuştur.

Aşk ve muhabbetin işlendiği hemen bütün dînî ve bâzı lâdinî eserlerde aşk-ı hakîkî, mutlak aşk, aşk-ı ilâhî adlarıyla hep Allah aşkı kastedilmiştir. Âşığın bütün merhalelerden geçerek sonunda ulaşacağı gerçek aşk budur.[8]

Sâmiha Ayverdi'nin *Batmayan Gün* romanında başkahraman Aliye'nin seyri de aşka varmayı hedefler. Aliye rûhunda hissettiği bir eksiklikle seyrine sorular ve sorgulamalarla başlar. İslâm medeniyetinin irfan ve ilmine sâhip rahmetli büyük babası İrfan Paşa'nın defterleri onun bu yoldaki en büyük rehberi olur. Tâ ki defterlerdeki satırlarda mestûr hakîkatlerle hemhal Kerim Bey'le karşılaşana kadar, Aliye, kelâmdan öteye geçemeyen bir hakikatin ışığında hayranlık makāmında bir yolcudur.

O bu aşk yolunda nasıl bir seyir izlemektedir? Romanda mecâzî, beşerî, tabiî ya da cismânî denilebilecek bir aşktan öte, hakîkî

---

[7] Ekrem Demirli, "Abdullah İlâhî'nin Keşfu'l-Vâridât Adlı Eserinin Tahkîki", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1995, s.46; Ayrıca bkz. M. Nusret Tura, *Gönül ve Aşk*, (hzl. Mahmut Erol Kılıç), İnsan Yayınları, İstanbul, 1995, s.23.

[8] Mustafa Uzun, "Aşk (Edebiyat, Kültür ve Sanat)", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, C. 4, s.18.

aşkın merkeze alındığına dâir ipuçları veren satırlardan örnekler aşkın mâhiyetinin anlaşılabilmesini mümkün kılacaktır.

Batmayan Gün romanının kahramanı 24 yaşındaki Aliye, mânevî iklimden uzak bir âilede yetişmiştir. Yıllar önce vefat eden büyük babası İrfan Paşa âlim bir mutasavvıftır. Onun âileye mânevî bir mîras olarak bıraktığı husûsî defterleri ve tablolarını mütâlaa etmesiyle Aliye'nin aşkı bulma mâcerâsı başlar. İrfan Paşa'nın mürîdi Prof. Dr. Kerim Bey'e duyduğu mecâzî aşk ile rûhunda hâsıl olan mânevî inkılâplar sonunda Aliye, aşkının mecazdan hakîkate seyrini eser boyunca okuyuculara hissettirir.

Aşk seyrinin ilk basamağı: Arayış

Aşk insana teslim edilen en değerli ilâhi emanettir. Onun kişide uyandırdığı zevki, fâni olan dünya nîmetleriyle mukāyese etmek, onlarla elde etmeye çalışmak nâfile bir gayretten öteye gidememektedir. Nitekim Aliye de *rûhunun eksik, çürük çarık sîmâsını* İstanbul'a gelip büyük babasının dünyâsı ile karşılaşınca görür. Onun görüş ve inanışlarından akseden olgunlukla yıkılan müspet ilimler kulesinin enkâzı üzerindeki *pencerenin aralanmış kanadından* kâinâtı gözlemek ister.

İrfan Paşa'nın rûhunun vârisi Aliye'yi yalnız madde doyurmaz, tatmin etmez. Zîra rûhunun terkîbinde süflî ve unsurî heyecanlara çok az yer verildiğini idrak eder.[9] Aşk ve tevhit istîdâdıyla arayışına başlayan Aliye, maddî imkânların içerisinde yaşadığı mutsuzluğun, maddenin sınırlarının, iç âlemindeki sorgulamaların farkındadır. Yaşadığı boşluğun dünyâya âit fâni şeylerle, geçici muhabbet ve heveslerle doldurulamayacağını artık öğrenmiştir. Bu sebeple sonsuz

[9] Sâmiha Ayverdi, *Batmayan Gün*, Kubbealtı Neşriyâtı, 7. Baskı, İstanbul, 2012, s. 35.

olan bir muhabbetin, dâimî bir zevkin peşine düşer. Aslında rûhî kökleri mânevî bir zemîne bağlı olan insanın yaratılış gāyesi de bu fâni dünya hayâtında bu bağı keşfetmek ve "aslına rücû" etmektir.

Aliye, büyük babasına mânevî yapısıyla olduğu kadar sûreten de benzer. Bu benzerlikler can ve ruh olarak ikisinin yollarını kesiştirir. Bu arayışlarda onun mâbedi büyük babasının odası olur. Rûhundaki çırpınışların selâmet sâhili bu odadaki defterler ve tablolardır. O da bu defter ve tablolardaki hakîkat incilerini bir dalgıç misâli toplamaya ve gönül istiridyesini bu incilerle zenginleştirmeye başlar. Tablolar arasında *tefekkürden dokunmuş, yalnız düşünmek zevkinin hayrete uzanan derinliklerinden çalınmış bir ifâde, ince, hassas bir doku gibi yapışmış ve hâkim olmuş*[10] cümleleriyle vasfettiği "Secde Eden Kadın" adlı tabloda *tefekkürün dimağdan ve kalpten gelen gizli çizgileriyle kaplanmış* ifadesini görür. Rûhun istidâd derecesiyle mütenâsip gördüğü düşünmek eyleminde şimdiye kadarki kabuktan öze geçemeyişin çâresizliğini hisseder: *Neden bizzat kendini, kendi varlığının mânâsını hedef alan bir tefekkürü şimdiye kadar ihmal etmiş de gerçek kıymeti olmayan düşüncelerin birinden kurtulurken diğerinin içine yuvarlanmıştı. Halbuki şimdi büyük babasının fikir âlemi bütün düşüncelerinin yerini tutan hemen tek gāye olmuştu. Artık o, hayat karanlığını ışıklandıran bir meşale, coşkun rûhuna ışıklı bir yoldu.*[11]

Bu "ışıklı yol"da aşkın meşalesiyle yol alınacağını idrak eder.

Aranılanı bulmada ilâhî tuhfe: Aşka istidâd

Büyük babası Aliye'nin daha küçükken mânevî istidadının farkındadır ve onu müridi Kerim Bey'in kucağına verirken *Bu kız,*

---

[10] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.,* s. 20.
[11] Sâmi-ha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 21.

senden sonra en sevdiğim vücut![12] der.

İrfan Paşa'nın dünya görüşünün son noktası aşktır. *O, her düğümü çözenin, her müşkülü halledenin, her meçhûlü aydınlatanın, vücûdun hayâtını idâme eden hava gibi rûhun hayâtını da temin edenin aşk olduğuna*[13] inanır. Nitekim hilkatin mânâsı ancak hakîkate ererek idrâk edilebilir. Hakîkate de *her asrın muâsırı, her ânın hâkim ve sâhibi* aşksız erişilmez. Bu durumda "zübde-i âlem" olan insanın özü, canı, zübdesi en genel ifâdesiyle hakîkati de aşktır: *Zîra aşk, zâten hakîkat demektir; hakîkattir. Bu iki kelime, iki ayrı vücutta aynı ruh gibidir.*[14]

Aşk vahdete açılan kapı gibidir: *Ne güzeldir o bakan için ki aşktan gelen nurla gene ona bakar ve onu onunla görür. Gözde nur olmazsa, gözü açık körler gibi o kimse baksa da görmez. Hâsılı o nûru bulan kimse, öyle bir hâle gelir ki hâlini ne kendi bilir, ne de kimse... Onun iki âlemle de bir ilişiği kalmaz. Aşk, şuûru da lâşuûru da kapar ve o kimse zevk içine batıp gider. Her ne ki aşktan başkadır, ne olursa olsun, servet, şöhret, bilgi, hüner, güzellik, saltanat bunlar görünüşte tatlı da olsa, hakîkatte o, can çekişmektedir.*

...Can çekişmek, aşka kavuşamamaktır. Aşka sâhip olan ölmez mi? dersen, ölen hayvandır, aşk ölmez![15] İrfan Paşa'nın, aşkı bu şekildeki ifâdesi, şiir ve ilâhîlerinde aşkı nakış nakış işleyen Yûnus Emre'nin şu sözlerini hatırlatıyor:

Âşık öldü diye salâ verirler
Ölen hayvan durur âşıklar ölmez[16]

---

[12] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 180.
[13] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 39.
[14] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 200.
[15] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 115.
[16] Mustafa Tatcı, *Yûnus Emre Dîvân ve Risâletü'n-Nushiyye*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2005, s.154 (113/8).

Kâinatın nüktesi, mecmûası, küllün göstericisi olan insanın vahdeti idrak etmesi de aşk iledir: *Birlik güneşi kendini gene kendi ziyâsı ile gösterir; fakat bu, kendini unutacak kadar hâlis ve temiz niyetli olduğun ve varlığını aşkla eritebildiğin vakit hâsıl olabilir.*[17]

Öğrendiği ve öğreneceği şeyi yaşayarak bilmek ateş olmak isteyen Aliye, *bir şeyin hakîkatini bilmek için o şeyin kendi olmaktan başka çâre*[18] olmadığını artık anlamıştır. Bunun için de varlığın sebebi ve insanın karargâhı olan aşka ermek gerektiğini bilir. Her başın önünde eğildiği bu kıbleye kapanmak ister. Fakat onun secdesi, âlemin bir zamâna mahsus olan secdesine benzemeyecektir. Onun, aşkın azametine, mânâsına karşı eğilen güzel başını, hiçbir kuvvet oradan bir daha kaldıramayacaktır.[19]

Aşk seyrinde rehber: Mürşid-i kâmil

Aliye yeni yeni adım attığı bu ruh dünyâsının içine sâdece büyük babasının kitaplarının delâletiyle giremeyeceğini bilir. *Bir hazîne, değer biçilemeyen kıymet*teki bu nazarî bilgilerdeki şifreyi çözmek için *hayâtı, gerçek mânâsı ile anlayan, onun zaaflarından, esâretinden kurtulmuş bir İrfan Paşa bulmak, bir cihan, bir kâinat bulmak demekti. Gene büyük babasının ifâdesine göre kâinat demek, âlemi kavrayan akıl demekti.*[20] Maddî âlemin, materyal bilgilerin bu hazîneye ulaşamayacağı âşikârdı.

Bunun için mânevî bir rehbere, mürşide ihtiyâcı vardı. Onun bu ihtiyâcı, Almanya'ya yarım kalan eğitimini tamamlamak üzere gitmesinden sonra büyük babasının "Aşk ve Bakış" adlı portresinde resmedilen genç tıbbıyelinin ve İrfan Paşa'nın defterlerinde geçen

---

[17] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 115.
[18] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 35.
[19] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 39.
[20] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 30.

K.'nın, arkadaşı Feyzi'nin babası Prof. Dr. Kerim Bey olduğunu öğrenmesiyle cevâbını bulacaktır. Zîra baştanbaşa aşkın hamurunda yoğrulan ve tüm varlığıyla aşk kesilen bir bedenle karşılaşınca bütün arayışlarının, sorgulamalarının cevâbını bulduğunun farkına varır. Ve nakşı görüp Nakkāş'a kayıtsız kalmanın mümkün olmadığı bu can ve tenle ilâhî olan aşka seyir başlar. Aliye, "ezelden âşinâ, ezelden hem-zebân" olduğu Kerim Bey'in şahsında onun her kelâmında, bakışında sonsuz aşka yol alır. Artık tevhit ve irfanla bezenmiş aşk okları onu hakîkat vechesiyle avlar. O fenâ bulacak bir bedende tattığı aşkla bekā kapılarını aralar. Görünenin ötesinde görünmeyene duyduğu aşkı tüm kalbiyle hissetmekte "aşk"ın sonsuzluğunda bir dalgıç misâli mesâfeler kateylemektedir.

İrfan Paşa defterlerinde "K" inisiyaliyle kendisinden sıklıkla bahsettiği mürîdi ve oğlu yaşındaki Kerim Bey'in mürşidinden farksız olduğunu ifâde eder: *Sanki İrfan, bu gencin rûhuna istikāmet vermek için dünyâya gelmiş. Her ne kadar onun hocası olmakla iftihar edersem de, ak sakallı ben ihtiyarın, mânâda hocası odur.*[21]

Aliye'nin İstanbul'daki babası Sezâî Nur Bey'e gönderdiği mektuplardaki ifâdeler, onun Kerim Bey'i tanıdıktan sonra rûhunda meydana gelen mânevî inkişâfı yansıtır:

Doktor Kerim Bey, büyük babamın dünyâsının bir hamlede tahlîlini yaptı. İrfan Paşa'nın yıllardan beri defterlerin, kitapların sahifelerinde gömülü yatan görüş ve anlayışı dirilip canlandı, şekillendi.

Hayır, hayır... Dirilen, büyük babamın dünyâsı değil, kendisi! Artık İrfan Paşa yaşıyor ve benimle konuşuyor. Fakat ben öldüm, kızın Aliye'ye şimdi başka bir âlemin mutlak bir zevk diyârının kapı-

[21] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 139.

ları açıldı. Artık beni eski hüviyetimde arama!"[22]

İrfan Paşa'nın gönlü harâretiyle, kabuğunun içinde olgunlaşan ben, rûhî bünyem bir bakıma hazırlanmış olmakla berâber, kabuğunun sertliğinden dolayı, anası yardım etmedikçe onu delemeyip boğulan civcivler gibi ben de az kalsın boğulup gidecektim.

İşte baba, profesör tam zamânında yetişti ve kendi kendime delemediğim o kabukları mahâretle ayıklayarak beni içinden çıkardı... Meğerse insan kendine en yakın olan şeye, en uzakmış ve en uzak zannettiği şey de en yakınında, canında, mânâsında imiş, mânâsı imiş![23]

Mânâları aynı olan kimseler, bir gün olup karşılaşınca, birbirlerine şiddetle yaklaşırlar.[24]

Mânâdaki müştereklik Kerim Bey'in teşbîhiyle bir *levzennebî*, *kalbine damlayan birkaç damla hakîkat suyu ile filizlenmiş, büyümüş, mahsul vermiş bir Uhud bâdemi*[25] olan Aliye'nin gönlünü tutuşturmuş ve gayriihtiyârî bir şekilde iki gönlü yakınlaştırmıştır.

Her çizgisine derin bir mânânın konduğu, *sanki gizli âşikâr bütün cihan esrârının kendisinden geçtiği izlenimi uyandıran* bir portreden ibâret iken Berlin'de karşılaştıktan sonra "gönül defterini okuyan" ve can gözünü açan "K"'ya duyulan aşkın beşerî bir aşktan öte, tasavvuftaki "fenâ fi'ş-şeyh" makamında addedebileceğimiz onun vücûdunda tecellî eden "hakîkat-i Muhammediyye"ye yâni "tevhîd"e, en doğru ifâdeyle "Bir"e olan aşk olduğu şu ifâdelerde âşikârdır:

---

[22] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 160.
[23] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 161.
[24] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 166.
[25] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 196.

İrfan Paşa'nın hayâtının mihveri, rûhunun mayası olan aşkla, ben şimdi dudak dudağayım...

Dudak dudağa da ne demek? İki ayrı vücut bu şekilde birleşebilir. Halbuki ben şimdi o aşkın kendisiyim. O, benden kaynıyor, gene bana dökülüyor. Bilsen baba... Kızın, öyle geniş bir zevk âlemi içinde yaşıyor ki bunu anlatmak, Kaf Dağı'nı bulup aşmaktan da güç! Artık benim aşk zevkinden ibâret olan vücûdumun bir tek tahrik edeni var: "K."! Ben ondan başka her şeyin, hattâ kendi varlığımın da yabancısı, câhili oldum!

Şimdi öyle bir kuvvete sâhibim ki, yer ve gök birleşse, bendeki bu kuvvetin bir zerresini hâsıl edemez. Kızın, âlemde olmayan bir kuvvete sâhip oldu, çünkü kendinin bir varlığı olmadığını, yaratıcı kuvvete karşı nihâyetsiz derecede zebun olduğunu görerek bildi.

Gök, yer, ay, güneş bütün kâinat birer hayal!.. Tek hakîkat yalnız o...

Ne yer, ne gök, hiçbir şey yok... Hattâ ben de yokum. İkide birde "sen, ben" diye söylenerek ikilik yapan gönlüm de yok. O halde bu kuvveti görüp duyan kimdir? Kendi... Gene kendi!..[26]

Aşkın son menzili: Vahdet (Birlik)

Aşk kuvvetine hâiz, aşkın ve hakîkatin dâimî müşterisi Aliye'yi ilâhî aşkın deryâsına salan, damarlarına bu aşkı enjekte eden Kerim Bey'dir. Aliye'nin mânâsı, aslı olan aşka koşmasına bidâyette Kerim Bey'in varlığı vâsıta kılınmış; nihâyette aşkın hakîkatine varılmıştır. Babasına yazdığı son iki mektupta aşkının mecazdan hakîkate inkılâbı en sarih ifâdesini bulmuştur. Ancak aşkın bu boyutunun yaşanmadığı sürece dile dökülemeyeceği, hal olarak bilinebileceği anlaşıl-

[26] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 199.

maktadır:

Sakın aşk deyip de dudak bükme... Onu inkâr, kendini, kâinâtı inkâr demektir. Her şey onun içindir. O, her şeyin başı ve sonudur. Sen hiç aşk mektubu yazdın mı? Ben yazmadım. Fakat herhalde aşk mektuplarının müsveddesi yoktur. Zîra onların yazılıp bozulmaya tahammülü olamaz ki... Sel, geçeceği dağdan izin alır, geçeyim mi, geçmeyeyim mi, diye düşünür ve sorar mı? Sâdece coşar, akar, gideceği yere ulaşır. Aşk sözleri de, düşünce dağından izin almadan, yürekten fışkırır ve tıpkı sel gibi, geçtiği yerleri oyarak, temizleyerek akıp gider.

Sen aşk ıztırâbının ne demek olduğunu bilir misin? Sen bilmezsen de, onu ben biliyorum. Ve bu ıztırâbın mes'ûlünü arıyorum; fakat yok ki bulayım! Arkadaşımın babası olarak karşıma çıkan o, bana tesir etmek için hiçbir harekette bulunmadı...

Esâsen mayaları müşterek olanların, anlaşmak için ârızî sebeplerin imdâdına muhtaç olmaları beklenemez. Ben onu tanımış olarak doğan bir kızım.

Büyük babamın odasındaki sâhibi meçhul fotoğrafa git de bak. Aşk, bana ilk defa ondan göründü ve beni kendine çağırdı.

İnsan, istîdâdından mes'ul olamaz; çünkü ona bu istîdâdı veren, onu vücûda getirendir. Ayçiçeğinin güneşe tahammülü ile, nâzik bir ser çiçeğinin tahammülü bir midir? Birisi, güneş ne tarafa gitse o da yüzünü o tarafa çevirecek kadar ona muhtaçtır. Öteki ise bir parçacık güneşten bozulur, kurur.

Ayçiçeğini ayıplamadığın gibi, kızını da ayıplama!

Shakespeare'in dediği gibi, kim sevdiğini ilk görüşte sevmemiştir?[27]

---

[27] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 202, 203.

Aşk sülûkünün nihâyetinde varılan mertebe ahadiyyet mertebesidir.[28] Bu mertebede aşk, âşık ve mâşuk her üçü de birdir. Kerim Bey ile Aliye arasında geçen bir diyalog da âşık ve mâşuk birlikteliğini ve iki kelimenin tek bir hakîkati ifâde ettiğini ortaya koyar:

Belki tam ve kuvvetli olarak söylemiyorum. Fakat telâşla yürüyen bir kimsenin bile ayakları birbirine dolaşır. Ben de öyle telâşlı ve heyecanlıyım ki, bir an evvel söylemek, bitirmek, söylenmiş ve söylenmemiş her şeyi sayıp dökmek, gideceğim yere ulaşmak için üst üste, karmakarışık konuşuyorum.

- *Telâşın niçin, gideceğin yer neresi Aliye?*
- *Telâşım, heyecânım sen, gideceğim yer de sensin... Bundan başkası azap!*
- *Bende değil misin Aliye?*
- *Sendeyim. Yalnız içinden çıkamadığım bir şey varsa o da, sen mi bensin, ben mi sen?"*[29]

Aşktaki bu vahdet hâlinin ifâde edildiği benzer bir söylem, Fuzûlî'nin meşhur *Leylâ ile Mecnûn* mesnevisinde görülmektedir. O da Mecnûn dilinden Leylâsına şöyle seslenir:

Ger men men isem nesen sen ey yâr
V'er sen sen isen neyem men-i zâr[30]

"Eğer ben ben isem; sen nesin ey yâr? Ve eğer sen sen isen; ben zavallı, neyin nesiyim?"

Tasavvufta bu durum "ene ente-ente ene" (ben senim-sen bensin) ibâresiyle ifâde edilir. Âşık mâşuk birliğini ifâde eden bu hal,

---

[28] Semih Ceyhan, "İsmâil Ankaravî ve Mesnevî Şerhi", *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı*, Bursa, 2005, s. 517.
[29] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 218-219.
[30] Fuzulî, *Leylâ ve Mecnûn*, (hzl. Muhammet Nur Doğan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s.484 (2706).

iki bedende bir can gibi olmayı gösterir. Bu, sevginin tamlığı için varılması gereken bir noktadır.[31]

Ken'an Rifâî'nin de dediği gibi; *"…Evet erbâbı için aşk ve Hak ayrı değil ki… onlar için mescid de meyhâne de birdir."* Niyâzî-i Mısrî de:

Mescid ü meyhânede, hânede vîrânede
Kâbe'de puthânede çağırırım Dost Dost[32]

demiyor mu? Eğer bir kimse câmie de meyhâneye de gitse göreceği dosttur."[33]

Nitekim bu hikâyede de *bu bilişiklik, evvelden, çok evvelden, ezelden başlamış. Şimdi bu şekilde ortaya çıkışı, o başlangıcın devâmı ve netîcesi*[34]olmuştur. Kayıt ve şart dinlemeyen aşk, İrfan Paşa'nın torununun varlığını bütün azametiyle sararak iki rûhu bu azametin tek timsâli yapmıştır.

Aliye'den Kerim Bey'e hitâben yazılan mektuptaki şu satırlar aşkın hakîkat vechesinin en güzel tercümânı gibidir:

"K"!

Senin ismini anmak, bütün bir ömrün hâsıl edemeyeceği zevke bedeldir!

Fakat seni niçin anıyorum? Hitap, uzak içindir ve başka bir şahsa karşıdır. Halbuki sen, ne benden uzaksın, ne de benim senden başka bir mevcûdiyetim var!.. O halde seni, niçin anıyorum? Anıyorum, çünkü bu isim, iki dünyâma bedeldir.

---

[31] Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.191.
[32] Pir Muhammed Nur Arabi Hazretleri, *Mısrî Niyazî Dîvânı ve Şerhi,* Ankara, 1974, s.56.
[33] *Zerredeki Okyanus Ken'an Rifâî ile "kendinden kendine yolculuk"***,** (drl. Gülmisal Gürsoy), İstanbul, 2003, s.242.
[34] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 226.

Benim seni çağırmam, ne Mecnûn'un Leylâ'sını, ne Züleyhâ'nın Yûsuf'unu, ne Juliette'in Romeo'sunu çağırmasına benzer. Seni isteyişimde, suâle ve cevâba sığmayan öyle bir garazsızlık vardır ki, bunu ben söylemesem de anlarsın, bilirsin.

Bugün hâtıralarını aradım...

Senin sözlerin, hâtıraların da işte benim sevip okşadığım mücevherlerim, kıymetli eşyâlarımdır. İşte günlerden beri ben bunlarla oyalanıyorum.

Fakat bu hâtıralar içinde seni temsil eden en yakın, en ifâdeli hâtıra olarak kendimi buldum!

Bana, kendinden bir eser olarak beni verdin. Artık Aliye için "K"nin hâtıralarını aramaya da lüzum yok.

Anladım, îman ettim ki artık, rûhum senden kopup vücûdum çevresine hapsedilmiş bir diyar garîbi! Sen, sen benim mânâm, koştuğum, ulaşmak istediğim aşkımsın!

Bizim alâkamızda kir ve kötülük arayanlara, bu kadar ulvî bir dâvânın, gene o nispette ulvî ve mâsum olabileceğini akıllarına sığdırmayanalara, ten değil, mânâ, kalıp değil kalp lâzım olduğunu nasıl anlatabilirim? Onlar bunu da bilmiyorlar...[35]

Bu aşkta irâdenin hükmü yoktur. Ezel âleminde alna yazılan aşk, bu âlemde vücut bulup Aliye'ye sonsuzluğun kapılarını aralamıştır. Öyle ki o artık rüzgârın önündeki yaprak misâli aşkta aşkınca yol almaktadır:

Kökünden kesilen bir ağaca: Sararma, kuruma! denir mi?

Beni de sen, en kat'î darbe ile her şeyden kestin. Onun için, şu

[35] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 240-243.

ve bu kalmadı. Bana öyle geliyor ki, büyük babamın ve senin mânânız, benim rûhumdan da tuğyan ediyor... Onlar beni o kadar çabuk avladı ve o kadar çabuk benim oldu ki... Düşünüyorum da zaman mefhûmunun bu dâvâda herhangi bir tesîrini göremiyorum. O benimmiş ki bu kadar çabuk benim oldu...[36]

Aşkın bidâyeti de nihâyeti de aşktır, ötesi yoktur ve ölümsüzdür: *İnsan servetini, mülkünü, evlâdını, şerefini, hâsılı dünyâdan bulduğu bütün varlıklarını, hatta zamânı gelince kendi maddî heyetini de kaybeder. Fakat mânâsını, gerçek hüviyetini, aşkını asla! Gece olduğu zaman güneş kaybolmamış, dünyânın öteki yüzüne geçmiştir.*[37]

İlhâmı zengin, dili mükemmel ve üslûbu ziynetli, velûd bir san'atkâr[38], varlıktan şemmeler nakline muvaffak, muhabbet iklîmin en güzel kalemlerinden Sâmiha Ayverdi'nin bu eserinde "İrfan Paşa kitaptır, Hz. Kur'ân'dır. Kerim Bey ise canlı hâliyle Hz. Peygamber'in mânâsıdır. Aliye, İrfan Bey'de okuduğu bilgilerin canlı hâlini Kerim Bey'de seyreder."[39]

"*Batmayan Gün*, önce Ken'an Rifâî'yi anlatır. Sâmiha Ayverdi'nin mürşidiyle ilişkisini ve tasavvufun iç yüzünü ortaya koyar. *Batmayan Gün*'de çok önemli bir nokta var. Aynı mânâyı taşıyan iki sultandan İrfan Paşa'yla Kerim Bey'den bahsediyor. Buradan anlıyoruz ki mürşid-i kâmiller arasında fark yoktur. Aynı mânâ farklı ifâdelerle ve farklı kişilerle anlatılabilir. Yalnız sen yaşayanını bul ki örnek alabilesin, diyor. *Batmayan Gün*, kâmil insanın hakîkaten batmayan

---

[36] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 277.
[37] Sâmiha Ayverdi, *a.g.e.*, s. 299.
[38] Necmettin Hacıeminoğlu, "Önsöz" *Mesih Paşa İmamı*, 2. Baskı, İstanbul, 1974. [s.y.]
[39] Cemâlnur Sargut, *Sâmiha Ayverdi İle Sırra Yolculuk*, (drl. Sadık Yalsızuçanlar), Nefes Yayınları, İstanbul, 2009, s.153.

bir gün olduğunu ve Peygamber'in mânâsını dâima güneş gibi aydınlatarak gösterdiğini hiçbir zaman da ölmeyeceğini anlatır." [40]

Sâmiha Ayverdi'nin fikir dünyâsının teşekkülünde Hz. Mevlânâ'nın, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin, Yûnus Emre'nin ve bu toprakların medeniyet tasavvurunun teşekkülündeki diğer büyük zatların etkisi âşikârdır. Bunu onun her eserinde görmek mümkündür. Nitekim kendisiyle konuşan Kandemir'in "Neler okudunuz, nelerin tesirinde kalmış olabilirsiniz?" diye sorması üzerine okuduklarını şöyle sıralamıştı: "Küçük yaşımdan beri edebî eserler üzerinde durdum. On yaşımda iken bile polisiye romanlara tahammül edemezdim. Hiçbir şeyin tam tesiri altında kalamadım. Ancak; okuduklarım şahsî bir terkip hâlinde uzun bir fabrikasyondan sonra benden dışarı fırladı diyebilirim." "Şimdi ne okuyorsunuz?" sualine cevâbı ise "Yine *Mesnevî*… Ve *Dîvân-ı Kebîr*" oldu. Sâdî ve Hâfız Şirâzî"[41]

Sonuç olarak, hakîkat tektir ancak hecelere, kelimelere, satırlara dökülünce farklı akisleri görülür. Tıpkı kâinatta Mutlak Varlık'ın her bir isminin farklı tecellîsi gibi. Sâmiha Ayverdi de kadim kültürden beslenen bir yazar olarak Fuzûlî'nin "*Leylâ ve Mecnûn*"unda, Şeyh Gâlib'in "*Hüsn ü Aşk*"ında Yûnus'un ilâhîlerinde manzum olarak dile getirdiği tek hakikati, "aşk"ı bu eserinde bir roman kisvesinde anlatmaya, tattırmaya ve okuyucunun rûhunda yaşatmaya çalışmıştır. Bilinmektedir ki o hayâtı boyunca, Ken'an Rifâî'nin irşâdıyla mânevî ve rûhî gelişimini ikmal etmeye çalışmıştır. Gerek âilesinden gerek mürşidinden aldığı İslâm tasavvufu öğretilerini şahsî ve sosyal hayâtının merkezine koymuştur. Eserlerinin felsefî arka planını da bu tasavvufî bakış açısı oluşturmaktadır. İçinde yaşadığı toplumu çok iyi analiz eden yazar, asrın şartlarına ve lisânına uygun olarak

---

[40] Cemâlnur Sargut, *a.g.e.*, s.144.
[41] Hicran Göze, *Mâverâdan Gelen Ses*, Kubbealtı Neşriyâtı, İstanbul, 2005, s. 159, 160.

tasavvufu bir nazariye olarak anlatma çabasında olmayıp ferdin ve genelde de toplumun mânevî dirilişinin reçetesi olarak İslâm'ın özü olan tasavvufî dünya görüşünü, varılacak nihâî menzil olarak da "aşk"ı hedef göstermiştir. 20. yüzyıl mutasavvıf-yazarlarından Sâmiha Ayverdi'yi ve eserlerini bu bakış açısıyla değerlendirmek, onu anlamanın en güzel yolu ve en önemli adımı olacaktır. Daha ilerisi ise beslendiği kaynaklara yönelmekle mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA:

Ayverdi, Sâmiha, *Batmayan Gün*, Kubbealtı Neşriyâtı, 7. Baskı, İstanbul 2012, s. 35.

Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yayınları, İstanbul, 2005.

Ceyhan, Semih, "İsmâil Ankaravî ve Mesnevî Şerhi", *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Bursa, 2005, s. 517.

Ceylan, Ömür, *Tasavvufî Şiir Tahlilleri*, Kitabevi, İstanbul, 2000.

Demirci, Mehmet, "Mesnevî'de Akıl-Aşk Karşılaştırması", *Selçuk Üniversitesi 4. Millî Mevlâna Kongresi(Tebliğler), 12-13 Aralık 1989*, Konya, 1991, s.153-159.

Demirli, Ekrem, "Abdullah İlâhî'nin Keşfu'l-Vâridât Adlı Eserinin Tahkîki", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1995.

Fuzulî, *Leylâ ve Mecnûn*, (hzl. Muhammet Nur Doğan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

Göze, Hicran, *Mâverâdan Gelen Ses*, Kubbealtı Neşriyâtı, İstanbul. 2005.

Hacıeminoğlu, Necmettin, "Önsöz" *Mesih Paşa İmamı*, 2. Baskı, İstanbul,

1974.

Kılıç, Mahmut Erol, *Sûfî ve Şiir*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004.

Pir Muhammed Nur Arabî Hazretleri, *Mısrî Niyâzî Dîvânı ve Şerhi,* Ankara, 197.

Rûmî, Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, (trc. ve şerh Ahmed Avni Konuk), (yay. hzl. Selçuk Eraydın, Mustafa Tahralı), Gelenek Yayınları, İstanbul, 2004, C.I.

Sargut, Cemâlnur, *Sâmiha Ayverdi İle Sırra Yolculuk*, (drl. Sadık Yalsızuçanlar), Nefes Yayınları, İstanbul, 2009.

Tatcı, Mustafa, *Yûnus Emre Dîvân ve Risâletü'n-Nushiyye*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2005.

Tura, M. Nusret, *Gönül ve Aşk*, (hzl. Mahmut Erol Kılıç), İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.

Uludağ, Süleyman, "Aşk (Tasavvuf)", *Diyânet İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, C. 4, s.11-17.

_____, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü***,** İkinci Basım, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005.

Uzun, Mustafa, "Aşk (Edebiyat, Kültür ve Sanat)", *Diyânet İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, C. 4, s. 18-21.

*Zerredeki Okyanus Ken'an Rifâî ile "kendinden kendine yolculuk"***,** (drl. Gülmisal Gürsoy), İstanbul, 2003.

Medresetü'l-Hattâtîn Yüz Yaşında

Fâtih Ömer

Bâzı eserler vardır ki, ihtivâ ettikleri bilgi ve müelliflerinin birikimiyle sizi cezbederler, elinizden bırakamazsınız, kitaba başladığınız gibi büyük bir şevk içinde bitirirsiniz. Bâzı eserler de neredeyse tamâmen nazara hitap eder, temâşâ eder durursunuz. Bir de bu iki özelliği taşıyan eserler vardır. Hem muhtevâlarına hem de sayfalardaki resimlere, fotoğraflara hayran olursunuz. İşte M. Uğur Derman'ın kaleme aldığı ve Kubbealtı Neşriyâtı arasında sanatseverlere takdim edilen *Medresetü'l Hattâtîn Yüz Yaşında* isimli şâheser de böyle bir değeri taşıyor.

Kapakta esere ismini veren ve Cağaloğlu Yokuşu'nun başında bulunan Medresetü'l Hattâtîn (Hattatlar Medresesi)'in güzel bir çizimi var. Süheyl Ünver'in 3 Ağustos 1957 târihinde yaptığı bu tablo dikkat çekiyor. Ebrû ile süslenen iç kapaklar bir sanat eseri ile ruhumuza hitap ediyor. Yan kâğıtların nefis ebrûları büyük sanatkâr Necmeddin Okyay'a âit. Vefâ timsâli olan Uğur Derman, eseri hocasına şu sözlerle ithaf ediyor: "Medresetü'l-Hattâtîn'de talebeliğini ve hocalığını bir arada sürdürmüş yegâne şahıs olan Üstâdım Necmeddin Okyay'ın azîz hâtırasına…"

Eserin ortaya çıkışının çok hoş bir hikâyesi var. 'Mukaddime'den okuyalım: "1970'den beri, kırk beş yıldır ilgi duyduğum, hattâ bir ara mahsûlü olarak neşriyatta bile bulunduğum Medresetü'l-Hattâtîn bahsini böyle müstakil bir kitab hâline getirmeyi doğ-

rusu düşünmemiştim. Bunu bana yarım asırlık hâldaşım Çiçek Hâtun hatırlattı: 'Şahsî arşivinde biriken bu kadar malzeme var. Medrese'nin 100. yılında niçin bunları kitablaştırmıyorsun?' dedi. Gayret kuşağını takınıp dört aylık kesîf bir mesâî ile kitabın vücud bulmasına çalıştık. Bu yönlendirmesinden ve yardımlarından dolayı kendisine müteşekkirim."

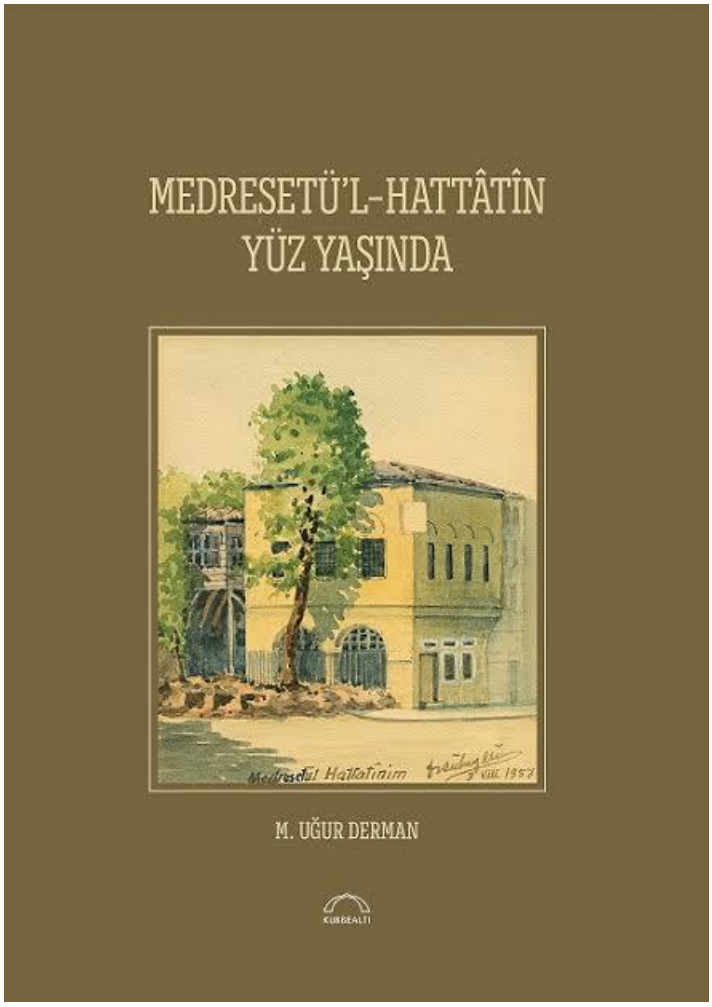

Hüsn-i hat dediğimiz güzel yazı sanatı, asırlar boyunca daha ziyâde husûsî ve hasbî olarak, üstad-çırak, hoca-talebe münâsebeti hâlinde ve meşk usûlü ile devam etti. 20 Mayıs 1915'de Bâbıâlî'deki târihî sıbyan mektebinde kurulan Medresetü'l-Hattâtîn isimli müessese, hat ve diğer gelenekli sanatlarımızın ihyâsı için kuruldu ve burada sanatkârlar yetiştirildi.

1925'de Hattat Mektebi, 1929'da Şark Tezyînî San'atlar Mektebi adını alan kuruluş, 1936 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'ne bağlanana kadar faâliyetlerini devam ettirdi. Üç defa kapatılmaya çalışılan bu eğitim ocağının serencâmı, eserde teferruatlı bir şekilde anlatılıyor.

Uğur Derman, Mukaddime'de eseri hazırlarken kendilerinden destek aldığı kişi ve müesseselere teşekkür ettikten sonra üslûbu hakkında şu mâlûmatı veriyor: "Kitabımızın üslûbunu 'eski havalı' bulanlar çıkabilir. Doğrusu, Medresetü'l-Hattâtîn'e münâsib bir tarzı benimsediğimiz için böyle oldu. Meselâ bugün 'müdür' denildiği hâlde, biz 'müdir'i tercih ettik. 'Önsöz' yerine de 'Mukaddime' başa gelip oturdu! Süheyl Hoca'yı önce Ahmed Süheyl Efendi, sonra da Dr. Ahmed Süheyl Bey olarak tanıttık."

Eserin ilk kısmında "Medresetü'l-Hattâtîn Târihçesi" kısmını îtinâ ile okuyoruz. Medresenin kuruluş hazırlıkları, muallim kadrosu, açılışı, Ramazan sergileri, kapatılması art arda ele alınıyor. Hemen arkasından Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Müzâkereler ve matbuatta 'Hattat Mektebi' ile alâkalı yazılar, medresenin tekrar kapanışı ve Şark Tezyînî San'atlar Mektebine'ne dönüştürülmesi anlatılıyor. İkinci kısımda Medresetü'l- Hattâtîn'in hocalarının isimlerini görüyoruz. Bir bakıma devrin büyük üstatlar resm-i geçidi. Şu sanatkârlara dikkat buyurun: Sâmi Efendi, Ârif Hikmet Bey, Kâmil Akdik, Hulûsi Yazgan, Ferid Bey, İsmâil Hakkı Altunbezer, Mehmed Saîd

Bey, Müzehhib Yeniköylü Nûri (Urunay) Bey, Bahâeddin (Tokatlıoğlu) Efendi, Hüseyin Hâşim Bey, Necmeddin Okyay, Emirzâde Kemâleddin Bey, Hasan Rızâ Efendi, Hüseyin Tâhirzâde Behzad, Dâmad Ali Ken'an (Esin) Bey, Hacı Nuri Korman, Mehmed Ali Efendi (mîmarzâde). Bu muhteşem sanatkâr hoca kadrosuna daha sonra hayrülhalef olacak ve kendileri de hocalık makāmına yükselecek olan talebelerden bâzıları: Halim Özyazıcı, Şevket (Pekta) Efendi, Nizâmeddin Efendi, Hâmid Kâmil Bey, Ahmed Süheyl Ünver, Mâcid Ayral, Hâfız Hamdi (Tezcan) Efendi, Mehmed Resûl, Hâfız Cemal (Günter) Efendi, Sâmi Bey, SâdIk Bey, Hâfız Mehmed Vehbi Efendi, Refik (Gökkan) Bey, Salâhaddin Dilâveroğlu. "Şark Tezyînî San'atlar Mektebi Öğrencileri" arasında Sâmi Necmeddin, Feyzullah Dayıgil ve Yusuf Çapanoğlu da bulunuyor.

Medresenin teferruatlı biçimde ve zevk-i selimle anlatılan târihçesi, aslında bir bakıma hat sanatımızın yaşadığı halleri de anlatıyor.

Eser, sanatımızın ihtişam ve zarâfetini ortaya koyuyor. Kullanılan fotoğraflar, hat eserleri, mektuplar ve yazılar Uğur Derman Hocanın titizliğini gösteriyor. Hüsnühatlar, tezhip ve ebrû eserleri, icâzetnâme (diploma)ler ve tuğraların her biri ayrı bir güzellik ve nefâseti üstünde liyâkatle taşıyor. Büyük boy, 223 sayfalık kitabın tasarımı Abdüssamet Ferşatoğlu imzâsı taşıyor. "Dizin"le sona eren eserin "Netîce-i Kelâm"ında Medresetü'l-Hattâtîn'deki talebe kayıt defterlerinin ve sâir evrâkın âkıbetinin belli olmadığı ifâde ediliyor. Bu konuda bize ipuçları veren ve 1970 yılında Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde yaşadığı bir hâtırayı nakleden Uğur Derman, Medresetü'l-Hattâtîn arşivi hakkında bâzı bilgileri ve bahsedilen sandıkları hatırlatıyor. Kitap şu satırlarla sona eriyor:

"Günü gelir, bu sandıkların içine erişmek mümkün olur, diye

düşünüyorum. Ama aradığım da inşallah bulunur. Varlığını müstakilen sürdürdüğü yirmi bir yıl içinde, ismi üç kere değiştirilen ve medeniyet târihimizde bir eşi bulunmayan bu âhir zaman müessesesine dâir -şimdilik- yazılabilecekler bunlardır."

Büyük milletlerin büyük eserleri olur. Medresetü'l-Hattâtîn, Osmanlı'dan bize tevârüs eden bir ilim yuvası, irfan ocağı ve sanat merkezidir. Keşke bu asırlık eser bugün de kuruluş amacına uygun olarak sanatımıza hizmet etse, bu güzel mekânda sanatkârlarımız hat dersleri verse ve geleceğin hattatları bu medreseden yetişse… Eser, inşallah bu gāyenin tahakkukuna hizmet eder.

Bu vesîle ile aziz hocamız, kıymetli sanatkâr, kültür ve sanat târihçisi M. Uğur Derman Beyefendiye ve bu nâfiz ve müstefid eserin vücut bulmasında büyük emekleri olanlara teşekkür ediyorum. Sa'yleri her dâim meşkûr ola. Eserin 183'ncü sayfasında Süheyl Ünver'in kahve içerken çok güzel bir fotoğrafı var. Ve altında bir şiir. Hem Süheyl Hocaya, hem de eserde isimleri ve resimleri olan zatların rahmetle yâdedilmelerine vesîle olsun diye, kahveyle alâkalı bu mısrâlarla yazımızı hitâma erdirelim: ""Kahvelerim pişti, gel! / Köpükleri taştı, gel! / İyi günün dostları, / Kötü günüm geçti, gel!"

Mehmet Serhan Tayşi'nin Ardından

Mehmet Nuri Yardım

Bir ilim adamı, bir gönül insanı, bir mübârek adamdı Mehmet Serhan Tayşi… Fâtih Câmii'nde cenâze namazı kılındı, daha sonra Topkapı'daki mezarlığa götürülüp toprağa verildi. Son görevlerini yerine getiren dostları hüzünlü ama mütevekkildi. Cemâat, güzel ve inançlı müminlerden müteşekkildi. Mehmet Serhan Tayşi elbette her zaman rahmetle anılacak bir zat. Onu şimdiden özledik bile… Dünya gözüyle onu göremeyen, kendisiyle tanışamayan dostlara eserini tavsiye ederim: *Ali Emîrî'nin İzinde*… İstifâde edilerek okunacak mükemmel bir eser. Anlamlı bir hayâtın, hâtıralara yansıyan izleri… Çok değerli, çok kıymetli bir kitap… Türkiye'de pek çok kütüphâne memuru ve kütüphâne müdürü yaşadı. Ama gāliba nev-i şahsına münhasır olan ve eskilerin "hâfız-ı kütüp" dedikleri nâdir kişilerden biri de rahmetli Mehmet Serhan Tayşi idi. Kültür târihçisi Dursun Gürlek onun için "Günümüzün Ali Emîrî'si" derdi.

"Âlimin ölümü âlemin ölümüdür." buyurulmuştur. Millet Kütüphânesi eski Müdürü ve kitâbiyat âlimi, tasavvuf ehli Mehmet Serhan Tayşi 27 Nisan 2015 târihinde 73 yaşında Hakk'a yürüdü. Onunla bir âlem de göçtü. Sevilen ve sayılan bir ilim adamı ve gönül insanıydı. Vefat haberi sâdece birkaç gazetede çıkmasına rağmen Fâtih Câmii avlusu doldu, kabristana da sevenleri iştirak etti.

1980'li yıllarda edebiyat tahsîli yaparken ziyâret ettiğimiz müstesnâ kütüphâne müdürü Mehmet Serhan Hoca, bir kütüphâneci olmanın ötesinde kitap ve medeniyet âşığı bir münevverdi. İz-

mir, Bayındırlı bir ulemâ âilesine mensuptu. 1942 yılında babasının vazîfesi gereği bulunduğu Adana'da dünyâya geldi. İlk ve orta öğrenimini İzmir'de tamamlayan Tayşi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Târih Bölümü'nden mezun oldu. 1970 yılında girdiği bir imtihan netîcesinde Millet Kütüphânesi'nde göreve başlayarak sırasıyla memurluk, bölüm şefi, uzmanlık, başuzmanlık ve müdür yardımcılığı görevlerinde bulundu. 1983'te kütüphânenin müdürü oldu. 2003 yılında emekli olana kadar bu görevine devam etti. Kütüphânecilik, kütüphâneler, kitaplar, kültür ve târih konulu birçok makāle kaleme aldı. Çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanan bu makālelerinin yanında *Mecmûa-yi Tekâyâ*, *Lemezât-ı Hulviyye, Kıyâfetu'l-İnsâniye* gibi klasik Osmanlı eserlerini günümüz Türkçesine kazandırdı. Hakkında, kendisiyle gerçekleştirilmiş uzun soluklu bir sohbete dayanarak hazırlanmış *Ali Emîrî'nin İzinde* adlı bir eser bulunuyor. İstanbul Sahrâyıcedit'te ikāmet eden Tayşi, Elif Hanım'la evliydi.

ALİ EMİRÎ EFENDİ'NİN İZİNDE

Ali Emîrî'nin İzinde isimli eserde, Mehmet Serhan Tayşi'nin hayâtını, tahsil yıllarını, hocalarını, dostlarını ve talebelerini anlatılıyor. Millet Kütüphânesi'nin müessisi Ali Emîrî Efendi'nin emânetlerini gözü gibi koruyan, bunun için büyük bir mücâdele veren bir kültür adamının, Mehmet Serhan Tayşi'nin bu hâtıraları, İstanbul Millet Kütüphânesi'nde geçen verimli uzun seneleri, o yıllarda tanışılan insanları, edinilen tecrübeleri dile getiriyor. Elbette, Türkiye'nin geçen yüzyılında İstanbul'un kültür muhitlerinin gündemlerini, önemli şahsiyetlerinin çalışmalarını, yer yer tenkitleri, son derece gerçekçi bir üslûpla o dönemin kendine has yapısını da aksettiriyor. Millet Kütüphânesi'nde memurluk, uzmanlık, müdür yardımcılığı ve müdürlük yapan Mehmet Serhan Tayşi, çocukluğun-

dan ve âilesinden başlayarak, Dolmabahçe Sarayı'nda sekiz yıl boyunca Mustafa Kemal Atatürk'ün muhâfızlığını yapan polis babası Ahmet Râsih Tayşi'nin hâtıralarını da ekleyerek, okuyucuyu bir devrin şâhitliğine, şimdilerde örnekleri giderek yok olan farklı ve renkli hayatlara dâvet ediyor. 2. Dünya Savaşı'nın netâmeli günlerindeki Adana'dan, İzmir Bayındır'ın Melîmî, Nakşî mânevî iklîmine, oradan da İstanbul'un rengârenk ilim ve kültür hayâtına doğru akan keyifli bir hikâyeyi sizinle paylaşıyor.

Geçen yıl "Ömrünü Millet Kütüphânesi'ne adayan kitap âşığı"mız, Bâbıâli Sohbetleri'nde selefi Ali Emîrî'yi anlatmıştı. Unutulmaz bir irfan sofrasına oturmuştuk. Türkiye'de pek çok kütüphâne memuru ve kütüphâne müdürü arasında nev-i şahsına münhasır olan ve eskilerin 'hâfız-ı kütüp' dedikleri nâdir kişilerdendi Mehmet Serhan Bey. Tayşi'nin, *Ali Emîrî'nin İzinde* adıyla neşredilen eseri, Tâhâ Kılınç hazırlamıştı. Müellifimiz, bu eserinde Millet Kütüphânesi'nde geçen bereketli seneleri, o yıllarda âşinâ olduğu ilim, fikir ve gönül insanlarını, tecrübelerini anlatıyordu. Türkiye'nin geçen yüzyılında İstanbul'un kültür çevrelerini, mühim şahsiyetlerin çalışmalarını nefis bir üslûpla dile getiriyordu. Çocukluğundan başlayarak bütün hayat hikâyesini, kütüphâne odalarında geçen huzurlu ömrünü gıpta ile okumuştuk. Melâmî, Nakşî yolunun mânevî iklîmini, İstanbul'un renkli ilim, fikir, kültür ve edebiyat hayâtını tatlı bir üslûp ile nasîbi olanlara aktarıyordu.

Herkese tavsiye ettiğim bu kıymetli eserin tanıtım toplantısı, Beyazıt Devlet Kütüphânesi'nde yapılmıştı. Mehmet Serhan Hoca orada yaptığı konuşmada, "Hayâlimde 1 milyon 40 bin kitaplık bir kütüphâne vardır. Geçmişte Artukoğlulları zamânında böyle bir kütüphâne vardı. Bugün niçin olmasın?" demişti. Büyük hayallerin adamıydı ve aziz milletimizin hayrı için çalışan müstesnâ bir âbide

şahsiyetti. Kitaba ve kütüphâneye ömrünü adamıştı. En büyük zevki insanlara kitap okutmaktı. Tam 33 yıl ömrü kitaplar arasında geçti. Devamlı araştıran, okuyan ve yazan bilginimizin beş bin seçkin kitaptan müteşekkil zengin bir kütüphânesi bulunuyor.

İki ayrı toplantıda Ali Emîrî'yi ve İsmail Sâib Sencer'i anlatmıştı. İyi ki o programları düzenlemişiz ve iyi ki Mehmet Serhan Tayşi Hocayı tanımak bahtına ve şansına erişmişiz. Fâtih'te Millet Kütüphânesi'nin önünden geçenler, artık sâdece Ali Emîrî Efendi'ye değil Mehmet Serhan Tayşi'ye de duâ etmeli, kendisine rahmet dilemeli, Fâtiha okuyup ruhuna mânevî hediyeler göndermelidirler. Çünkü o mübârek zâtın hepimizin üstünde büyük hakkı var. Zîra ömrünü kitaplara, kültürümüze, sanatımıza ve medeniyetimize hasretmişti. Rabbim mağfiretiyle ve rahmetiyle muâmele etsin. Keşke Mehmet Serhan Bey gibi Ali Emîrî'nin izinden yürüyen kütüphânecilerimizin sayısı artsa. Güzel ömrünü medeniyetimize hasreden bu özge adam, Ali Emîri'nin hayrülhalefiydi. Ali Emîrî'nin izinden giden ve yolundan yürüyen Mehmet Serhan Tayşi Hocamıza Mevlâ rahmet eyleye!

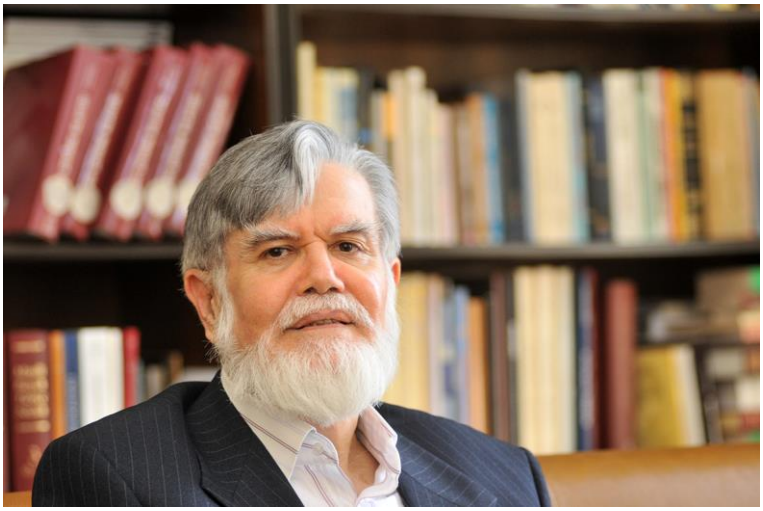

Necmettin Hacıeminoğlu'nun Dil Dâvâsı

*Dr. Necmettin Özmen**

Necmettin Hacıeminoğlu, öztürkçeleştirme hareketlerinin çok ileri bir aşamaya taşındığı 1970'li yıllarda doğru, güzel ve tabîî Türkçeye dâir yazdıkları ile öne çıkan dilbilimcilerimizden biridir. O, yazılı ve sözlü alanda hâkim olmasını istediği Türkçe için uzun zaman kalemiyle mücâdele eder. Hacıeminoğlu'nun dile getirdiği fikirlerin Türkçenin bugünkü hâli açısından önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu yazıda Hacıeminoğlu'nun, *Türkçenin Karanlık Günleri*[1] adlı eserinde yer alan görüşlerini verdikten sonra yılmadan yorulmadan yazmasının ardında yatan sebepler üzerinde kısaca duracağız.

Hacıeminoğlu'na göre dil, bir milletin düşüncesinin evi; ortak millî rûhun, ortak millî dehânın yarattığı mükemmel ve ilâhî bir sistemdir. Milletin kanından sıcaklık, gözünden ışık ve gönlünden canlılık alan millî dil, her şahıs ve zümrenin önündedir, üstündedir. Binlerce yıldan beri süzüle süzüle insanla berâber gelişmiş, insanlıktan ve onun düşüncesinden şahsiyetli, haysiyetli bir varlık olmuştur. (s.30) Fert ve millet, varlığını ancak dil ile duyurur, korur ve devam ettirir. (s.73) Millî dil, bir milletin bütün sosyal kesimleri ve fertleri arasında ortak bir anlaşma vâsıtasıdır. Dil, milleti geçmişine bağlar. Bütün bu sebeplerle dil çok mühimdir. Dil hakkında yazacak kimselerin mutlaka yeterli ihtisâsı olmalıdır.

---

* İstanbul Sabahattin Zâim Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü Öğretim Üyesi

[1] Bu yazıda verilen sayfa numaraları için, 1972'de İrfan Yayınevi tarafından yayımlanan *Türkçenin Karanlık Günleri* eser esas alınmıştır.

1. Tanzîmât'a Kadar Türkçe:

Hacıeminoğlu, *Türkçenin Karanlık Günleri* adlı eserinde Türkçenin târihine dâir bâzı tespitlerde bulunur. Ona göre, Türkçe daha 8. yüzyılda dört başı mâmur mükemmel bir yazı dili hâlini almıştır. Türkçe, devrinin dînî, edebî, felsefî, düşünce ve duygularını; insan zekâsının bütün mahsullerini tam bir ifâde rahatlığı içinde dile getirebilmektedir. (s.51) 10. yüzyılda Arap dilinin en mükemmel eseri ve bir mûcizesi olan Kur'ân'ı tam salâhiyetle ifâde edebilmektedir. Türkçe, 13. yüzyıldan îtibâren Yûnus Emre, Kadı Burhâneddin, Âşık Paşa gibi her biri başka bir vâdîde üstat olan dil mîmarlarını yetiştirmiştir. (s.51) 16. yüzyılda Türkçe üç dilin karışımından mürekkep bir dil hâlini alır. Türkçeye giren yabancı unsurların miktar, nispet ve çeşidi zirveye çıkar. 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar İstanbul'da saray ve medrese çevresinde sun'î bir edebiyat ile resmî yazışma dili teşekkül eder. Hacıeminoğlu'na göre bu dil, mahdut bir çevre ve sayıdaki aydınlar arasında konuşulur. Saray ve medrese çevresi dışındaki İstanbul halkı, bu sun'î dili konuşamaz, anlamaz ve sevmez. Bu yüzden Saray dili ile konuşma dili arasında derin bir uçurum meydana gelir. Hacıeminoğlu bu döneme dâir şunları söyler:

"Resmî dil anlaşılması imkânsız su'nî bir Esperantoyu andırır. Türk yazı dilini Arapça ile Farsçanın yalnız kelimeleri değil, ifâde tarzları, terkipleri, deyimleri ve gramer şekilleri de bir ayrık otu gibi istîlâ etmiştir. Yazıya, Türk selîkası hâkim değildir."(s.21)

Hacıeminoğlu'na göre Osmanlı aydınları Türkçe karşılıkları olduğu halde Arapça ve Farsça kelimeleri tercih ederler. Osmanlıların Türkçe milliyetçiliği gütmemiş olması da mâkuldür. Çünkü: "Bütün dünyâya hükmeden Osmanlının sâdece bir dilin milliyetçiliğini yapması da beklenemezdi." (s.21) 16-19. yüzyıl arasında, eserlerde Arapça, Farsça dil unsurlarının fazla oluşu devrin modasına

uymaya çalışan Osmanlı ediplerinin ürünüdür. Bu devirlerde yazar ve şâirler sâdece zevk ve temâyüllerinin emrindedir. Şahsî tercihlerine müdâhale edecek hiçbir dış tesir yoktur. Onlar bu davranışlarıyla, dillerini yıkmak gibi bir emelin peşinde değillerdir. Onların milleti ile irtibâtı ve aralarında duygu, düşünce ve zevk birliği vardır. (s.47) Osmanlı Türkçesi Tanzîmât'a kadar küçük ve kapalı bir çevrede kaldığı için Türkçenin özüne çok zarar vermemiştir. Halk diliyle yazılmamış olan eserler belli muhitlerin dışına çıkmamıştır. Yazma ve istinsah etme imkânları da mahdut olduğu için Osmanlı Türkçesi Türk halkı arasında fazla yayılmamıştır. (s.33)

Hacıeminoğlu'na göre, Tanzîmat döneminde Arapça ve Farsça sözlerin miktârı Türkçeye göre çok fazladır. Osmanlıca hâlâ yapmacık bir dil hâlindedir. Yazı dili ile konuşma dili arasında ciddî fark vardır. Konuşma dilinin temizliğine mukābil yazı dili yabancı unsurlarla dolu, zevksiz ve anlaşılmaz bir Osmanlıcadır. (s.22) Bu sebeple, 19. yüzyılda belli başlı Türk aydınları dil konusunda harekete geçer ki bu çok doğru ve yerinde bir faâliyettir. Fakat bu hareket, gerçek mânâda bir sâdeleşme hareketi olamaz.

Hacıeminoğlu'na göre yaprak ve saman altında olan Türkçenin özü 1908'den sonra tekrar gün yüzüne çıkar. Doğru, güzel ve tabiî Türkçeye; Ziyâ Gökalp ve Ömer Seyfettin'le ulaşılır. Onların hareketiyle, İstanbul'da dar bir aydın çevresince meydana getirilen, lüzumsuz Arapça, Farsça kelimeler ve gramer şekilleri ihtivâ eden Osmanlıca hiçbir, resmî ve siyâsî zorlama olmadan tabiî mecrâsına döner. Bu hareketten sonra Reşat Nûri, Mehmet Emin, Yahyâ Kemal ve Fâruk Nâfiz güzel, sâde Türkçe ile yazılmış eserler verir. Böylece cumhûriyetin îlânından önce Türkçe sâdelik ve duruluk çizgisine ulaşır. 1920'lerde Türkçe gerçek sâdeliğine tam olarak

kavuşur. Hattâ bu güzel ve sâde Türkçe zirve eseri Çalıkuşu'nu 1922 yılında verir. (s.9)

2. Cumhûriyetten Sonra Türkçe:

1932 yılında Mustafa Kemal; Türkçenin târihî gelişimini araştırmak, mukāyeseli ve târihî bir gramerini yazmak; Türk lehçelerinin ve Türkiye Türkçesinin sözlüğünü yapmak, bütün ilim ve teknik terimlere Türkçe karşılık bulmak gibi amaçlarla Türk Dili Tetkik Cemiyetini (Bundan sonra TDK olarak yazılacaktır.) teşekkülünü sağlar. Kurumun yaptığı çalışmalarla Türkçenin o zamâna kadar el sürülmemiş karanlık noktaları aydınlatılmış, Türkçe bâzı kimselerin küçümsediği bir dil olmaktan kurtulmuş, aydınlarda dil şuûru ve Türkçe sevgisi uyanmıştır. (s.23) Hacıeminoğlu'na göre TDK'nın programına, o günün heyecânı içinde konuşma ve yazı diline girmiş olan yabancı asıllı kelimelerin ayıklanması işi de eklenmiş fakat dâvânın imkânsızlığı sebebiyle bundan derhal vazgeçilmiştir. Bu dönemde ilmin ve ilim adamının otoritesi henüz kabul edilmemiştir. Çünkü bu yıllarda Türkiye'de dil konusunda yetişmiş bilim adamı yoktur ve müesseselere genelde siyâset, siyâsete de ihtisas değil nutuk ve heyecan hâkimdir. Onun için birden bire ortaya çıkan Türkçe, dil meselesi bu konuya amatörce merak sarmış yazarlarla, günün politika havasına uymaya hazır, alaylıların eline kalmıştır. Atatürk, aslında, asırlar boyunca ihmal edilmiş olan Türkçenin bütün meselelerini çözmek niyetiyle TDK'yı kurdurmuş; fakat başına zarûrî olarak alaylılar zümresi getirilmiştir. Hacıeminoğlu, bu sırada başlayan tasfiyeci tutumu, devrin heyecânı ile yapılmış tabiî bir ölçüsüzlük olarak görür (s.26) ve 1936'dan îtibâren Atatürk'ün Güneş Dil Teorisi'ni ortaya atarak bu tasfiyecilik yolundan döndüğüne inanır. Böylece sâdeleşme hareketi sâdece ilmî terimlerin, resmî yazışma ve kānunların diline inhisar ettirilmiştir. (s.90-91) Hacıeminoğlu'na göre Güneş Dil

Teorisi'nin asıl gāyesi, tehlikeli bir hal almış olan tasfiyecilik, uydurmacılık ve özleştirmecilik akımını durdurmak ve "*Türk milletinin anladığı her kelime Türkçedir*" prensibini kabul ettirmektir. (s.95) Atatürk'ün 1935'ten sonraki nutuk ve demeçleri, onun dil konusunda tamâmıyla orta bir yola geldiğinin ispâtıdır. Bu sebeple Atatürk'ün ölümünden sonra, dil inkılâbı adına yapılan yanlışların Atatürk'e mâledilmesi son derece yanlıştır. Türk dilinin sâdeleşmesi hareketi Atatürk'ün ölümünden sonra asıl gāyesinden uzaklaştırılmış ve tamâmıyla kasıtlı ellere geçmiştir. Böylece Türkçe, içinden çıkılamaz bir hâl almıştır. Dil inkılâbında aşırı görüşü savunanlar 1970'lerde iyice artmış ve güçlenmiştir. Hacıeminoğlu, Türkçenin bu yıllarda en karanlık dönemini yaşadığını düşünür. Ona göre, daha önce de Türkçenin tâlihsiz dönemleri olmuştur. Ancak Türkçenin özüne dokunulmamıştır. Oysa bu yıllarda Türkçenin özüne müdâhale edilmiştir. (s.32)

3. Dilde Aşırılık:

Hacıeminoğlu, dilde aşırılık ve tasfiyeyi savunanların halkın bildiği *akıl, şuur, kitap, kalem, ahlâk, hayat, vicdan* vb. kelimeleri dilden attığını; *yalvarmak, yakınmak, bütün, alın yazısı* gibi Türkçe kelimelerin yerine yeni Türkçe kelimeler uydurduğunu (s.38); *komisyon, delege, konsomasyon, seksiyon* gibi kelimelere ses çıkarmadığını; *acun, tamu, amaç* gibi kelimeleri Türkçe gösterdiğini söyler. (s.39) Ona göre, bu yapılanlar cehâlet ve sahtekârlıktır. Tasfiyeciler sorun ve düzey gibi cansız ve yanlış kelimeler uydurmaktadır. (s.10)

Tasfiyeciler kelimeleri yanlış türetmektedir. *Tinsel* ve *tensel* kelimeleri bunun iki misâlidir. (s.76) *Tinsel*, Türkçe olmasına rağmen -sel eki uydurmadır. Ayrıca bu kelime *tin* değil *tın*'dır. Bu unutulmuş eski Türkçe kelimeyi kimse anlamaz, tanımaz ve sevmez. Bunun

Türkçedeki karşılığı *ruh*'tur ve herkes bilir. *Ruh* kelimesi birçok deyimde yaşatılır: "*Tembellik sizin rûhunuza işlemiş*", "*Gürültüden rûhum sıkıldı", "Mûsıkî rûhun gıdâsıdır.", "İnce ruhlu olun", "Hayâtım, rûhum", "Rûhun şâdolsun", "Rûhuna Fâtiha okumak", "Ruh hastalığı", "Ruh sağlığı"* gibi cümlelerde *ruh* kelimesi yaşar. (s.77) Hacıeminoğlu, *şeref* ve *haysiyet* yerine teklif edilen Fransızca asıllı *onur* kelimesini tenkit eder. Bu kelimenin *şeref* ve *haysiyet* yerine kullanılamayacağını iddia eder. Çünkü Türk milletinin çocukları "*şerefi üzerine"* söz verir. "*Şerefi uğruna"* ölür, *"şerefini kurtarmak için*" cinâyet işler, "*şerefe kadeh kaldırır*", bir dâvetin "*şeref misâfiri*" olur. Belediye vatandaştan "*şerefiye vergisi*" alır. *Şeref* kelimesi atıldığında bütün bu anlamlar gider. (s.119) *Beden* kelimesi yerine teklif edilen *tensel* de doğru değildir. *Ten* kelimesi Türkçe değil, Farsçadır. *Ten, beden* veya *vücut* mânâsına gelmez olsa olsa *cilt* veya *beniz* demektir. Münhasıran *kadın cildi* anlamına gelir. *Güzel vücutlu kadın/erkek* denir. (s.77) Fakat, yalnızca "*güzel tenli kadın*" denebilir. Erkek için *ten* kelimesi kullanılmaz. *Ten* kelimesi husûsî ve dar bir anlam kazanmıştır, *vücut, beden ve gövde* yerine kullanılamaz.(s.78) Hacıeminoğlu örneklerine *misâfir, kitap, ömür, akıl* (s.122) ile *sebep* kelimesini (s.145) ve bu kelimeler etrâfında var olan kavramlar ve özlü sözler dünyâsını ekler. (s.138) Dildeki kelimeler birer âile gibidir. Bu âile, kelimelerin hem mânâ hem de şekil yönünden dilde kök salmasını sağlar. Birini atarsanız onunla birlikte kavramlar dünyâsı da gider.

Hacıeminoğlu, tasfiyecilerin Atatürk'ün eseri olan *Nutuk*'un ismini bile değiştirecek kadar şaşkınlık içinde olduklarını ifâde eder. (s.92) Onlar *Nutuk*'taki *vicdan (bulunç*), *câsus (çaşıt*), *memur (işyar), mutlak (salt), vahşî (yabancıl)* gibi onlarca kelimeyi Öztürkçeleri ile değiştirmişlerdir. (s.98) Hacıeminoğlu, tasfiyecilerin yeni kelime türettiği -sal, -man, -tay, -av, -v, -al, -ul, -ay, -y gibi bâzı ekle-

rin Türkçe olmadığını söyler (s.96), bu eklerle türetilmiş kelimeleri tek tek sıralar. (s.134-135) Hacıeminoğlu, uydurmacıların türettiği bâzı kelimeleri bâzen iki-üç kelimeyi karşılayacak şekilde kullandıklarını ifâde eder. *(îman, kanaat, tapma)* yerine *inanç; (muhâlif, muârız, hasım)* yerine *karşıcıl, (şeref, haysiyet, kibir, gurur, izzetinefis)* yerine *onur* gibi. Bu hâl dilin fakirleşmesine ve dilde anlam kargaşasına sebep olur. Tasfiyeciler bâzen bir kelimeye birden çok Türkçe karşılık bulur. *Kelime (tilcik, sözcük), vahşî (yabanıl, yabancı), hayat (yaşantı, yaşam, dirim, yaşayış, yaşama)* vb. (s.99). Onlar bâzen hiç yoktan, kendiliklerinden kelimeler üretir. *Denli (gibi), kırdırmak (öldürmek), usa vurmak (düşünmek), düşünü (düşünce)* gibi. (s.99) Tasfiyeciler bâzen kendi uydurdukları kelimeleri bir müddet sonra tekrar değiştirirler. *Mîras* için *kalıt* derken *bırakıt; izâfî* derken önce *göreli'*yi ardından *görece*'yi kullanmışlardır. (s.139)

Hacıeminoğlu, dilde aşırıcı ve tasfiyecilerin temel düşüncesi olan "Dil denilen şey bir uydurmadır. İnsanlar eskiden nasıl kelimeler uydurmuşsa tekrar uydurabilirler. (s.30) Kelime türetmek için dilden anlayan ehil kişi olmaya gerek yoktur. Her okur-yazar vatandaş kelime uydurabilir." (s.30) fikrini şiddetle tenkit eder. Aşırıcı ve tasfiyecileri, hâinler ve gāfiller olarak ikiye ayırır. Ona göre, hâinlerin maksatları şudur: Dili bozarak, Türkiye Türklüğü ile dünya Türklüğü arasındaki yegâne bağ olan ortak ana dili tahrip etmek; yeni nesillere uydurma dili öğretip normal Türkçeyi unutturmak sûretiyle onların millî kültür hazînesi ve mâzîyle olan irtibâtını kopararak millî şuurdan, millî sanat, edebiyat ve fikir hayâtından mahrum, renksiz, köksüz ve mefkûresiz bir nesil yetiştirmek; Türkçeyi fakir, kısır, sevimsiz ve mânâ kargaşalığı içinde bocalayan bir dil durumuna düşürmek sûretiyle yetişen aydınların öğrenme, düşünme, sanat, fikir ve ilim alanında büyük eser yazma imkânlarını baltalamak. Gāfiller ise sayıca hâinlerden daha kalabalık ve zararlıdır. Onlar

robot gibi güdülür, kukla gibi oynatılabilir. Hiçbiri dilin mâhiyetini, cemiyetle münâsebetini bilmez. Uydurmacılığın Türkçeyi özleştireceğini ve Atatürkçülüğün îcâbı olduğunu sanırlar. Değer taşımayan kitap ve makālelerini kolayca neşretmek isteyen şöhret ve para düşkünleridir. TRT, gazete ve dergilerin telkînine kapılmış mâsum vatandaşlardır.

Hacıeminoğlu, hâinler ve gāfiller dediği, dilde tasfiyeyi savunanları eleştiren çok sayıda makāle yazar. Tasfiyecilerin, yürüttükleri faâliyetleri Atatürk'ün idealleri ile irtibatlandırdığını, yaptıklarının, Atatürk'ün dil hedeflerine uygun olduğunu iddia ettiklerini söyler. Hacıeminoğlu'na göre tasfiyecilerin bu iddiaları, tenkitten kurtulmak için buldukları bir yöntemdir. (s.27) Çünkü Atatürk'e sığındıkları zaman onlara bir şey yapılamaz. En küçük bir îtiraz durumunda, îtiraz edenler hemen Atatürk düşmanı, gerici îlân edilir. Uydurmacılar (tasfiyeciler) bunu bildikleri için ilim adamlarının bu zaafından istifâde eder. Bu sebeple hakîkî ilim adamları Türkçenin tasfiyesine dâir tenkit yapamaz. Bilim adamı olduğunu iddia eden bâzı kimseler tasfiyeciliğe çanak tutup (s.58) Türkçenin gül bahçesini deve dikeni tarlasına döndürmek isteyenlerle işbirliği yapabilmektedir.(s.59) Hacıeminoğlu'na göre, tasfiyecilerin yazıları ve eserlerinde kullandıkları Türkçe son derece zevksiz, fakir, cılız, iptidâî, mânâsız ve uydurulmuş kelimelerle doludur. Onlar, yazıları arasına birkaç devrik cümle de serpiştirince başarıya ulaştıklarını düşünürler. (s.54) Bütün aşırı solcu yazarlar, bütün aşırı solcu gazete ve dergiler uydurma dilin yayılması için canla başla çalışır. (s.9) Hacıeminoğlu, birçok konuda beynelmilelci olan solcuların dil konusunda niçin milliyetçi olduklarını anlayamadığını ifâde eder. (s.27) Hacıeminoğlu'na göre 3-5 yılda bir, günlük hayatta kullanılan kelimelerin bile yarısı yeni baştan uydurulan kelimelerle dolmakta sonra bunlardan vazgeçilip başka uydurmalar piyasaya sürülmek-

tedir. Böylece yıkıntı ve anarşi sürekli eylem hâlinde sürdürülür. Dil inkılâbı savunucuları birbirlerine sahte övgüler düzerek birbirlerinin elleri üzerinde yükselmek ister. (s.52) Onlar, yayınlarında Osmanlı Türkçesinin en zor metinlerini misal gösterip "Biz bunlara müdâhale etmeseydik dil böyle olacaktı." diyerek milleti tehdit ederler. Halbuki verdikleri misaller doğru değildir. Osmanlı döneminde hiçbir baba, oğluna tasfiyecilerin verdiği örneklere benzer mektuplar yazmaz. Tasfiyeciler verdikleri bu misalleri bile uydurur. (s.35) Uydurmacı-tasfiyeci eller hoyrat, bilgisiz ve kasıtlı ellerdir. Onların iddiaları sâdece bilgiden değil düşünce ve mantıktan da mahrumdur. (s.50) Geniş halk kitlelerine hitap eden tiyatro ve sinema, dilde tasfiyeciliği savunan kervana katılmış, Türkçeyi yıkma yarışına girmiştir. Oysa tiyatro eserlerinde halkın anladığı dil kullanılmalıdır. Halk, sahnede işittiği dil ile sokakta duyduğu dil arasında anlaşılmayı güçleştirecek kadar büyük bir fark görmek istemez. Türk köylüsünü; sahnede *koşul, bırakıt, çoğun, belgi, bulunç* gibi gülünç ve uydurma sözlerle konuşturmak doğru değildir.(s.48)

Hacıeminoğluna'nun dikkat çektiği bir başka husus sanatkâr, fikir adamı ve mütercimin dil karşısında almaları gereken tutumla ilgilidir. Ona göre, sanatkârlar bir eser meydana getirirken serbesttir. Fakat sanatkâr, milleti ile barışık kalmak ve eserinin bir şâheser olmasını istiyorsa milletin dili ile yazmalıdır. Fikir adamı cemiyete, insanlara sesleneceği için sanatkâr kadar hür değildir. Bu yüzden fikir adamı anlaşılır dil kullanmak zorundadır. Yazdıkları anlaşılmıyorsa o fikir adamı da mevcut değildir. Mütercim ise sanatkâra göre daha sıkı bir kontrol altındadır. Kapalı ve belirli çevrelerde kullanılan ancak o çevrenin mensuplarınca anlaşılan kelimelere tercümelerde asla yer verilmemelidir. (s.43).

Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklarım

Kemal Y. Aren

MARTILIĞA ÖZENEN KARGA HİKÂYESİ

Efendim, bendeniz ornitolog falan değilim. Kuşlar âlemiyle münâsebetim, kırlarda seslerini dinlemek, uçuşlarını seyretmekten öteye gitmez. Bülbülle sakayı, karga ile saksağanı ayıramam. Ama, hikâyemizdeki kuş kesinlikle kargaydı, iyi biliyorum. Çünkü Güngör öyle dedi! O, bu konularda neredeyse alaylı bir mütehassıstır. Bilgisine, görgüsüne sonsuza kadar güvenirim...

Gelelim karganın martılığa özenme hikâyesine! Ama ondan da önce bir noktayı açıklığa kavuşturayım ki vebal olmasın: Burada karganın martılığa özenmesi ifâdesini kullanınca sanki martı daha asil, karga daha avam, ya da martı daha değerli karga daha değersizmiş gibi bir mânâ hâsıl oldu, bu mukāyeseyi yapabilecek durumda değilim, sâdece bildiğim, kargaların uzun ömürlü oldukları; içlerinde neredeyse yüz sene yaşayanlar olurmuş. Bir de kargaların hâfızasının çok kuvvetli olduğu söyleniyor.

Karga cevizi sever, bilirsiniz. Güngör anlatıyor: "Aman Kemal! Dün onun bir ceviz kırışını seyrettim, hârika bir gösteriydi! Nerden bulmuşsa karganın biri ağzında bir cevizle gelip karşıdaki çatıya kondu. Saçağın kenarına kadar geldi cevizi gagasından aşağıya bıraktı. Kırılmadı. İndi, aldı tekrar saçağın kenarına geldi, yine aşağıya bıraktı, yine kırılmadı. Bu ameliyeyi birkaç defa tekrar etti.

Sonunda ceviz kırıldı, içini bir güzel yedi ve uçup gitti... Hayretler içinde kaldım. Bir de adam adama, hakāret için, "aptal karga" der... İnan çok kimseden akıllı! Hayvanlar âlet yapmayı bilmez denir. Âlete ne ihtiyaç var? O var olanı kullanıyor. Cevizi getirip toprağa atmıyor. Betona atıyor. Yerde kırmaya çalışmıyor, yüksekliği ayarlıyor. Hârika bir şey canım!"

Efendim, karga gāliba La Fontaine'in iftirâsına mâruz kalmış! Öyle anlaşılıyor. Her ne ise, biz gelelim hikâyemize, amma şimdi de martılarla ilgili şahsî müşâhedelerimi arzetmeliyim:

Bu evimize gelmeden önce martı denilen kuşu Karaköy'den Kadıköy'e geçerken, ya da Adalar'a giden vapurun etrâfında uçuşup, kenarda oturan yolcuları eğlendirirlerken tanımıştım. Yâni meşhur şovlarını sergilerken! Bâzı yolcuların, ellerindeki simitlerden kopardıkları lokmaları iki-üç adam boyu havaya fırlatışları ve kuşların da onları suya düşürmeden kapmaları; gerçekten görülmeye değer seyirlik bir tablodur! Sekiz-on martı, vapurla berâber, yan yana gidiyor, bir yolcu simit parçasını havaya fırlatıveriyor, en yakındaki jet hızıyla kapmaya koşuyor, şâyet yükseklik ve zaman ayarlamasını tutturamaz da lokmayı kaçırırsa onun beş-on santim altından aynı istikāmete doğru uçan bir diğeri mutlaka yakalıyor. İnanın benim seyrettiğim bu gösterilerde şimdiye kadar martıların yakalayamayıp suya kaçırdıkları tek bir lokma olmadı. Zannediyorum bu onlar için bir meslek haysiyeti. Dünyâca meşhur Medrano Sirki'ndeki bir jonglör gibi... Bir defa başarısız olsalar nafakalarının arkası kesilir, diye düşünüyor olmalılar. Bana göre de öyle! Neyse... Martılar hakkında bütün bildiğim bundan ibâret zannederim. Ha, affedersiniz, bir de jetler gibi kanat çırpmadan uçtuklarını, hepsinin beyaz renkli olduğunu biliyorum. Bir de dünya edebiyâtının klasiklerinden – aslında bir çocuk klasiği diye tanıtıldı ama bal gibi büyük-

lere hitap ediyordu: MARTI - Richard Bach'ın *Martı Jonathan Livingston'un Hikâyesi* adlı eserden aklımda kalanlarla tanıyorum bu kuşu. Eser gerçekten bir edebiyat şâheseri... Hikâye kahramânı olarak kişileştirdiği "Martı Jonathan, sıra dışı bir kuştu" diyor yazar. Sıra dışı idi, çünkü yetiştiği toplumda kendisine dayatılan kalıpların dışına çıkma hırsı taşıyordu: yükseğe, daha daha yükseğe, herkesin çıktığından daha yukarılara çıkmayı arzu ediyordu. Bu uğurda toplumun kendisini dışlamasını dahi göze almıştı. Bence Richard Bach'ın verdiği mesaj bu idi.

Evet, şimdi oturduğumuz eve gelinceye kadar martılar hakkındaki bilgi birikimim bunlardan ibâretti. Yok, hayır eksik kaldı: Bir iki kitâbî bilgi daha var: Haldun Taner'in *Yalıda Sabah* hikâyesinde anlattığı pek güzel sahneler var: Yazar bir sabah vakti, yalının balkonundan denizi ve martıları seyreder. Özellikle martıları... Martıların 'Kaya Kapmaca' oynadıklarına şâhit olur!

Oyun şudur: Kıyıda, dalgaların dövdüğü üç-dört kaya vardır. Bunlardan biri diğerlerinden daha yüksektir. Martılardan biri o yüksek kayaya tüner. İkisi üçü de diğer kayalara... Ama gözleri hep o en yüksek kayadadır. Şu veya bu sebeple oradaki martı yerini terkederse sırada bekleyenlerden en hızlı olanı oraya fırlar ve yerini alır. Bu böylece sürer gider... Ne kadar mı? Ohoo, o hiç belli olmaz, bâzen saatler sürer, bâzen bir işâret gelir hepsi, çığlık çığlığa bir istikāmete sefer ederler...

Bir de gāliba Sait Fâik'in zannediyorum, 'Topal Martı' diye bir hikâyesi olacak. Ama isminden başka hiçbir şeyini hatırlamıyorum. Belki öyle bir hikâye hiç yok, ben uyduruyorum. Olabilir. İhtiyarlık... Hâfızam da bana oyun oynuyordur! Yabancısı değilim!

Evet, ne diyordum? Tamam: Ben, evde uzun süreli oturmaya salon penceresinden dışarıyı amaçsız, boş boş seyretmeye başlaya-

na kadar martılar hakkında bildiklerim, hemen hemen bunlardı. Belki hâfızamın kıyı köşesinde bir iki kırıntı daha vardır. Şu anda hatırlamıyorum. Zâten pek önemi de yok. Önemli olan, Haldun Taner'in seyrettiği 'Kaya Kapmaca Oyunu'. İşte onun gibi ben de penceremden martıların 'Baca Kapmaca Oyunu'nu seyrediyorum. Burada onları seyrettiğim yeri de sizlere anlatmam gerekiyor: Dâiremiz bir apartmanın üçüncü katında. Salonumuzun pencerelerinden karşı binâların damları, bacaları, birkaç ağacın üst dalları görülüyor. Tam önümüzde bir açık garaj olduğu için genişçe bir boş alan var. Binânın bu konumu gündüzün her saatinde çevremizde uçuşan martıları seyretme imkânı veriyor. Bu yüzden senelerdir bizim görüş alanımızda uçuşan ya da bacaların üstüne tüneyen martıları gözlemleyebildim. İyi de ne sonuç elde ettin, derseniz, birtakım sezgiler, bunlara dayalı tahmin ve yorumların ötesinde elime bir şey geçmedi. Ama bayağı oyalandım. Hâlâ da öyle! İşsiz-güçsüz bir adam ne yapar? İşte benim gibi havâiyatla veya havadakilerle meşgul olur ve bunu ciddî bir iş zanneder! Geçelim...

Senelerdir martı seyrinden ne elde ettin, diye sorulacak olursa: Martılar bacaların şapkaları üzerine tek tek tünüyorlar. Orada duruşları hârika: Birliklerini gözü ile teftiş eden kumandanlar gibi hepsi! Son derece pür dikkat, ciddî ve sâkin! En yüksek baca, en kıymetli rasat mevkii. İşte 'Baca Kapmaca Oyunu' o baca üzerinde gerçekleşiyor... Diğer bacaların şapkaları üzerinde duran martılar sözde orayla ilgili değilmiş gibi başka yönlere bakıp dururlarken, birden biri havalanıveriyor, bu yüksektekinin yerini boşalttığı âna rastlıyor ve o uyanık martı yeni başkumandan mevkiini alıyor. Bu böyle uzunca bir süre devam ediyor. Bir zaman geliyor, sanki bir işâret almışlar gibi hepsi birden havalanıyor ve başlıyorlar havada dâireler çizmeye. Uçuşları son derece zarif, seyri insana haz veriyor. Bir defa kanat çırpma diye bir olay yok. Sanki içlerinde sessiz çalışan

tepkili bir motor var, onun sâyesinde geniş, son derece estetik kanatlarıyla havada süzülüyorlar.

Güngör'le onların uçuş şekillerine bakarak meteoroloji tahminlerinde bulunuyoruz, meselâ, topluca dâirevî şekilde uçarlarsa, yarın hava güzel olacak; ya da karmakarışık uçarlarsa hava bozacak gibi... Ne ki tahminlerimiz değil, temennîlerimiz bile tutmuyor. Ama olsun, bir gün problemi çözeceğimize inanıyoruz, o yüzden de başka zaman, başka tahminde bulunmaktan yorulmuyoruz.

Evet, gelelim 'Martılığa özenen karga olayına'!. Ama olayı anlatmadan önce bütün kargalara seslenmek istiyorum: Ey karga milleti! Siz ki, La Fontaine nam meşhur Fransız şâirine, aptallığınızla ilham vermiş kuş türüsünüz. Ayrıca çocuk tekerlemelerimizde de bu vasfınızla yer alıyorsunuz:

Karga karga gak dedi.
Çık şu dala bak, dedi.
Çıktım baktım o dala,
Bu karga ne budala!

Sözleriyle devam eden bir karakter özelliğinizle çocukların dilinde yer etmişsiniz. Daha ne diyeyim, bilmem ki? Bunu da böylece 'hakkı teslim kabîlinden derkenar eyledikten sonra gelelim hikâyemize!

Efendim, geçen gün penceremden dışarıyı seyrederken ne görsem beğenirsiniz? O martıların başkumandan bacasına bir karga kurulmamış mı! Şaşkın şaşkın etrâfa bakınıyor. Nerde martının asâleti, nerde onun görüntüsünün sefâleti...

Yâhu efendi neden haddini bilmezsin, dememe kalmadı; bir babaç martı hışım gibi üzerine gelmesiyle zavallıcık ânında fırladı, hemen kendini yere attı. Onun yere indiğini gören martı peşini bıraktı. Ve son derece vakur bir edâ ile rasat kürsüsüne kuruldu, etrâfı gözlemeye başladı.

Hepsi bu! Bundan ibâret!...

NOT: Herhangi bir yanlış anlaşılmaya meydan vermemek için îzah lüzûmunu duyuyorum: Bu hikâyede 'teşbih, istiâre, kinâye vb. gibi edebî anlatım biçimlerinden hiçbiri kullanılmamıştır. Sâdece gördüğümü yazdım. Ama yine de okuyucu canının istediği bir şekle sokarsa ona da diyecek sözüm yok.

Hürmetlerimi arzederim.

Kaynakça:

(Gerçi hikâyenin içinde zikredildi ama olsun gözden kaçmış olabilir, ben bir defa daha not edeyim.)

* *Martı*. Jonathan Livinston'un Hikâyesi- Richard Bach

* *Yalıda Sabah*.- Haldun Taner.

* *Topal Martı.*- Sait Fâik

* *Karga ile Tilki*.- La Fontaine. Orhan Veli tercümesi